

Julia Taponen

Ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta Alavuden kaupungissa

Ryhmätoiminnan merkitys asiakkaan elämässä

Opinnäytetyö

Kevät 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK) Tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Julia Taponen

Työn nimi:

Ohjaaja: Arja Hemminki

Vuosi: 2016 Sivumäärä: 82 Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden ja ryhmien ohjaajien näkemyksiä ryhmämuotoisesta kuntouttavasta työtoiminnasta. Kyseessä on laadullinen tutkimus, joka koostuu kahdesta eri tutkimusosasta. Ensimmäinen osa tutkimuksesta toteutettiin teemahaastatteluilla. Haastattelin seitsemää ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. Tutkimuksen toinen osa toteutettiin haastattelemalla yhdeksän ryhmien ohjaajaa. Haastattelut toteutettiin kahtena eri fokusryhmähaastatteluna.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käsittelen työttömyyttä elämäntilanteena. Tuon esiin asioita, joita pitkittynyt työttömyys saattaa pitää sisällään. Teoriaosuudessa tarkastelen kuntouttavaa työtoimintaa sitä määrittelevän lain näkökulmasta (laki kuntouttavasta työtoiminnasta). Käyn läpi myös ryhmätoiminnan perusteita ja kuntouttavan työtoiminnan toteuttamista Alavudella.

Tutkimustuloksista nousi esille ryhmätoiminnan merkittävyys asiakkaan arjessa. Asiakkaat kokivat ryhmätoiminnan rytmittävän arkea ja tuovan siihen uudenlaista sisältöä. Tutkimustulosten samankaltaisuus sekä asiakkaiden että ohjaajien vastausten osalta oli yllättävä. Asiakkaat ja ohjaajat kokivat, että ryhmä voimaannuttaa heitä ja lisäksi ryhmätoiminnan koettiin ehkäisevän syrjäytymistä.

Ohjaajien näkemykset ryhmätoiminnan vaikutuksista olivat suotuisat. Ohjaajat kokivat, että asiakkaiden toimijuus oli lisääntynyt ryhmätoiminnan aikana. Lisäksi ohjaajat kokivat, että ryhmien ohjaaminen oli mukavaa vaihtelua perustyöhön.

Avainsanat: työttömyys, kuntouttava työtoiminta, ryhmätoiminta,

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Julia Taponen

Title of thesis: Group Rehabilitative Work in the City of Alavus – The Importance of Group Activity in Clients' Lives

Supervisor(s): Arja Hemminki

Year: 2016   Number of pages: 82   Number of appendices: 2

The aim of this study was to determine the long-term client groups and group-leaders' views on rehabilitative work. This is a qualitative study, consisting of two different research parts. The first part of the research was carried out by theme interviews. I interviewed seven clients of group-based rehabilitative work. The second part of the study was carried out by interviewing nine group counselors. The interviews were conducted in two focus group interviews.

The theoretical part of the thesis deals with unemployment as a life situation. I brought up the factors that long-term unemployment may include. The theoretical part contains rehabilitative work from the perspective of its defining law (Act on Rehabilitative Work). I go through some basics of group activities and the implementation of rehabilitative work in Alavus.

The study results pointed out the significance of group activities in customers' everyday life. Customers experienced group activity as defining their daily routines and bringing a new kind of content. The similarity of the research results both of customers and counselors regarding the answers was surprising. Clients and counselors felt that the group empowered them, and in addition, group activities were considered to prevent exclusion.

The counselors' views on the effects of group activities were favorable. They felt that customers' input increased during group activities. Furthermore, counselors expressed that counseling the groups was a nice change in their work.

Keywords: unemployment, rehabilitative work, group activities,

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	8
2.1 Tilastotietoa työttömyydestä ja sen historiasta.....	8
2.2 Tutkimuskysymykset.....	10
2.3 Aikaisemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset.....	11
3 TYÖTTÖMYYS ELÄMÄNTILANTEENA.....	13
3.1 Pitkäaikaistyöttömyys.....	13
3.2 Syrjäytyminen ja osallisuus.....	15
3.3 Toimintakyky.....	18
3.4 Huono-osaisuus.....	19
3.5 Mielenterveys- ja päihdeongelmat.....	20
4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	22
4.1 Aktivointisuunnitelma.....	24
4.2 Lain velvoittavuus ja toiminnan järjestäminen.....	25
4.3 Ristiriitoja herättävä aktivointipolitiikka.....	25
5 RYHMÄTOIMINTA.....	27
5.1 Ryhmätoiminnan merkitys.....	27
5.2 Ryhmän ohjaajan rooli.....	28
5.3 Ryhmien teemat.....	29
5.4 Vertaistuki ryhmässä.....	30
6 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA ALAVUDELLA.....	32
6.1 Työttömyys Alavudella.....	32
6.2 Työllistämistyön historia Alavudella.....	33
6.3 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen, prosessi ja toimijat.....	34
6.4 Toiminnan kehittäminen.....	36
6.5 Tulevaisuuden haasteet.....	37

7	TUTKIMUS JA SEN TOTEUTUS	38
7.1	Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus	38
7.2	Teemahaastattelu	39
7.3	Fokusryhmähaastattelu.....	40
7.4	Tutkimustulosten analysointi.....	41
7.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	42
8	TUTKIMUSTULOKSET ASIAKKAIDEN YKSILÖHAASTATTELUISTA.....	45
8.1	Haastattelutulosten toteutus	45
8.2	Haastateltujen taustatiedot	45
8.3	Ryhmän merkitys asiakkaille.....	48
8.4	Ryhmän ohjaajan merkitys.....	51
8.5	Ryhmän sisällöt.....	52
8.6	Asiakkaiden ajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta	54
9	TUTKIMUSTULOKSET FOKUSRYHMÄHAASTATTELUT	56
9.1	Haastattelutulosten taustaa	56
9.2	Toiminnan merkitys.....	56
9.3	Toiminnan sisältö	59
9.4	Toiminnan kehittäminen	62
9.5	Aikataulut	64
10	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	65
10.1	Millaisia merkityksiä ryhmätoiminnalla oli asiakkaille?	65
10.2	Millaisia merkityksiä ohjaajat kokivat ryhmätoiminnalla olevan asiakkaille? ..	66
10.3	Millaisia sisältöjä ja teemoja ryhmissä käsiteltiin?	67
10.4	Millaisena asiakkaat ja ohjaajat kokivat ryhmätoiminnan?	68
11	POHDINTA	73
	LÄHTEET	76
	LIITTEET.....	82

1 JOHDANTO

Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. (L11.6.1999/731, 2 luku, 18§)

Vaikka perustuslaki suo jokaiselle oikeuden hankkia toimeentulo valitsemallaan tavalla, työtä ei tällä hetkellä riitä kaikille. Suomen työllisyystilanne on synkkä. Pitkäaikaistyöttömien määrä oli tammikuun 2016 lopussa 120 700, mikä on 19 000 enemmän kuin vuotta aiemmin (Findikaattori 2016, [viitattu 26.9.2015]). Haapakoski (2016) toteaa, että pitkäaikaistyöttömyys on kolminkertaistunut vuodesta 2008. Koska työpaikkoja ei ole, mutta työttömien työ- ja toimintakykyä halutaan ylläpitää, yhtenä ratkaisuna voi olla kuntouttava työtoiminta. Vuonna 2015 kuntouttavassa työtoiminnassa aloitti yli 25 000 asiakasta. (Rytkönen, 2015).

Valitsin aiheekseni kuntouttavan ryhmämuotoisen työtoiminnan, sillä olen työskennellyt aiheen parissa useamman vuoden. Olen toiminut eri organisaatioiden palveluksessa, ja nähnyt kuinka työttömän asiakkaan polku rakentuu kohti työelämää. Yhä useammin työllisyyden polku jää kuitenkin rakentumatta ja seurauksena voi olla pitkäaikaistyöttömyys. Syynä tähän voivat olla asiakkaan elämän haasteet tai työmarkkinoiden huono tilanne.

Toteutin tämän opinnäytetyön Alavuden kaupungin perusturvasektorille (1.1.2016 alkaen Kuusiokuntien sosiaali- ja terveystayhtymä) ja tutkimuksessani halusin selvittää, millainen merkitys ryhmämuotoisella kuntouttavalla työtoiminnalla nähdään olevan. Tavoitteenani oli tutkia myös ryhmien sisältöjä sekä asiakkaiden ajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta, sekä sitä, millaisena asiakkaat ja ohjaajat kokevat ryhmätoiminnan. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Haastattelin seitsemän asiakasta kesän 2015 aikana. Työni on kaksiosainen, joista jälkimmäisen eli fokusryhmähaastattelun toteutin osana TKI-harjoittelua. Fokusryhmähaastatteluissa haastattelin yhdeksän kuntouttavan työtoiminnan ryhmien ohjaajaa.

Kuntouttavalla työtoiminnalla luodaan sosiaalista toimintakykyä, vaikkei se aina tai useinkaan johtaisi avoimille työmarkkinoille. Oman kokemukseni mukaan kuntouttava työtoiminta räätälöidään asiakkaalle ja se lähtee asiakkaan tarpeesta kuntoutua kohti työelämää. Kuntouttavaa työtoimintaa ei kokemukseni mukaa järjestetä asiakkaalle, jolla ei ole työkykyä jäljellä tai jolle ei löydy sopivaa kuntouttavan työtoiminnan paikkaa.

Esittelen työssäni ensin teoratiedon kautta ja työttömyyttä yleisesti kuvaavia asioita ja kuntouttavaa työtoimintaa. Käyn läpi ryhmätoiminnan perusteita ja Alavuden kaupungin kuntouttavaa työtoimintaa. Teoriaosuuden jälkeen esittelen tutkimusmenetelmät sekä tutkimustulokset ja työn lopussa on yhteenveto tuloksista sekä johtopäätöksistä.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä luvussa esitän tilastotietoa työttömyydestä, kuinka työttömyys ja pitkäaikaisyöttömyys ovat kehittyneet vuosien myötä. Työttömyys ja erityisesti pitkäaikaisyöttömyys toimii tutkimukseni (teoreettisena) viitekehyksenä.

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni sekä aiemmin tehtyjä tutkimuksia, joita työttömyydestä ja pitkäaikaistyöttömyydestä sekä aktivoinnista on tehty lukuisia. Työttömyys on ilmiönä kiinnostava ja yhteiskunnassamme jatkuvan tarkastelun alla. Työttömyyttä tilastoidaan erittäin tarkasti ja aktiivisesti, jonka vuoksi materiaalia on helposti saatavilla.

2.1 Tilastotietoa työttömyydestä ja sen historiasta

Maatalousvaltaisessa Suomessa työttömyys oli pitkään varsin marginaalinen ilmiö. Kunnan ja valtion järjestämä hätäaputyö olivat aikanaan keino lievittää talvikuuksien ja lama-aikojen työttömyyttä. 1930-luvulla hätäaputöihin oli enemmän hällukkaita kuin paikkoja. Hätäaputöitä kritisoitiin, mutta niiden avulla rakennettiin infrastruktuuria ympäri Suomen. Suurin osa maaseudun tiestöstä on rakennettu työllisyystyönä, joka oli hätäaputyöjärjestelmän jatkoa. (Heikkinen, [viitattu 14.10.2015]).

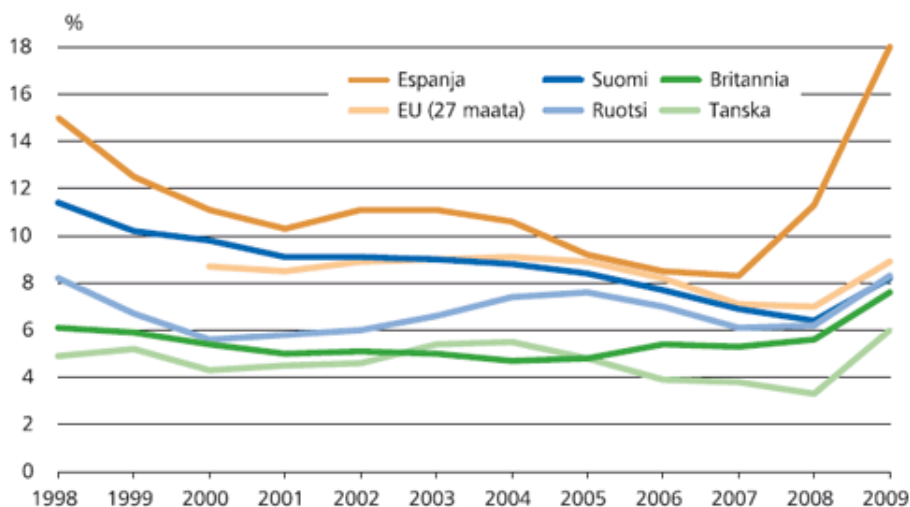
Vuonna 1960 työttömyysturvan uudistuksen myötä siirryttiin rahallisiin korvauksiin. Rahan antamisen laskettiin olevan halvempaa kuin töiden järjestämisen. 1970-luvun laman myötä Suomen työttömyys nousi lähelle 8 prosenttia. 1980-luku oli puolestaan kasvun aikaa ja työttömyys laski alle neljän prosentin. 1990-luvun lama muutti koko ilmiötä. Työttömyydestä tuli koko kansaa koskettava asia, työttömyyden ollessa noin 20 prosenttia. 90-luvun lama toi myös uuden ilmiön, pitkäaikaisyöttömyyden. Parhaassa työiässä olevat joutuivat vuosiksi työttömiksi. (Heikkinen, [viitattu 14.10.2015]).

1990-luvun laman jälkeen työttömyydestä tuli pysyvä ilmiö. Työllisyysaste aleni noin 13 prosenttia laman seurauksena, mutta edelleen työttömäksi jää 5-10 prosenttia jokaisesta koulunsa päättävästä ikäluokasta. (Myrskylä, 2010.)

Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisee Työllisyyskatsauksen 12 kertaa vuodessa. Työllisyyskatsaus tarkastelee avointen työpaikkojen, työttömyyden ja työvoimapolitiittisten palveluiden kehitystä. Elokuun 2015 työllisyyskatsauksen mukaan työttömänä oli 346 700 työnhakijaa. Työttömien määrä on 27 300 enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömyysaste oli 8,3 prosenttia, joka on 0,9 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Yli vuoden työttömänä olleita pitkäaikaistyöttömiä oli elokuussa 112 800, joka on 21 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Yli kaksi vuotta työttömänä olleita henkilöitä oli 49 500, joka puolestaan on 8 800 enemmän kuin vuotta aiemmin. (Työllisyyskatsaus 8/2015.)

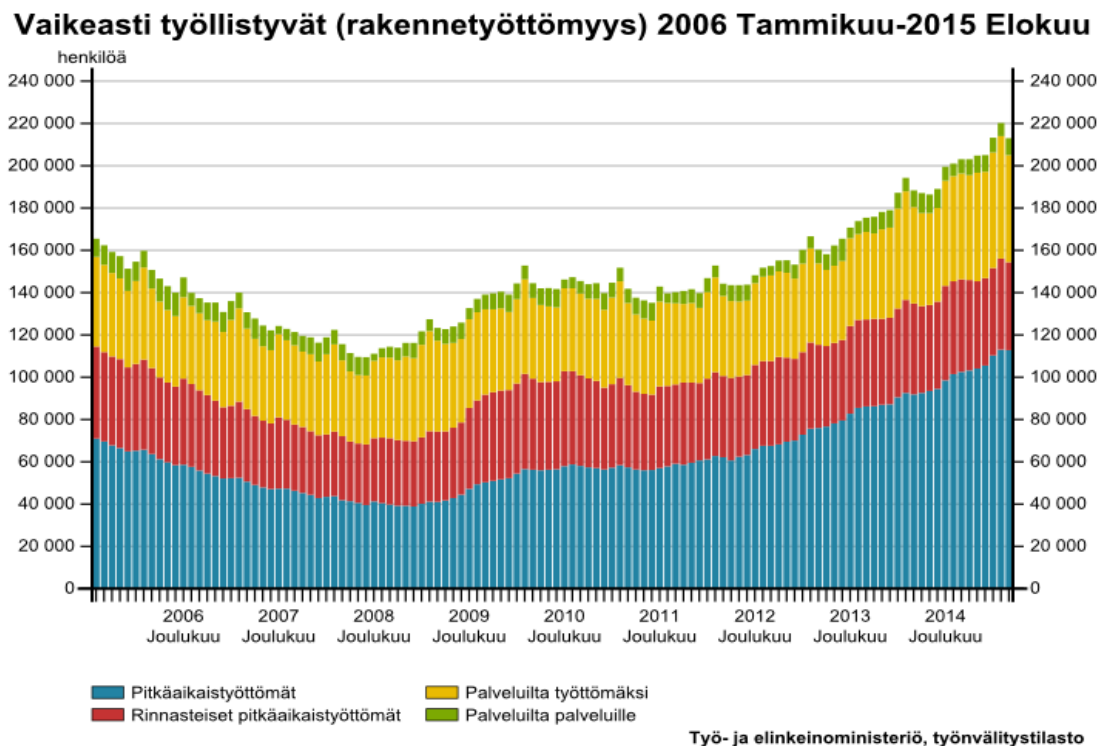
Kuviossa 1 kuvataan työttömyyden kehitystä tietyissä maissa vuosina 1998-2009. Kuvasta voi todeta, että Suomessa työttömyys on lähtenyt laskuun 1998 ja laskeutunut aina vuoteen 2008 asti. Talouden taantuma vuonna 2008 siivitti työttömyyden uudelleen nousuun. Alimmillaan vuonna 2008 Suomen työttömyysaste oli hieman yli kuusi prosenttia. (Rikama & Salmi 2010.)

Kuvio 1. Työttömyyden kehitys eräissä maissa vuosina 1998–2009. (Eurostat).

Pitkäaikaistyöttömyys lasketaan rakennetyöttömyyden piiriin. Pitkäaikaistyöttömät ovat vaikeasti työllistyviä. Tilastollinen seuranta osoittaa (kuvio 2), että myös pitkäaikaistyöttömyys on jatkanut nousuaan vuodesta 2008. Tällä hetkellä pitkäaikaistyöttömien määrä on 112 800. Pitkäaikaistyöttömyyteen vaikuttaa erityisesti

työllistymisen vaikeutumisen sekä työttömyyseläkkeelle pääsyn loppuminen. (Findikaattori 2015.)

Kuvio 2. Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys) 2006 tammikuu - 2015 elokuu. (Findikaattori).

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on löytää vastaus seuraaviin kysymyksiin.

1. Millainen merkitys ryhmätoiminnalla on asiakkaalle?
2. Millaisia merkityksiä ohjaajat kokevat ryhmätoiminnalla olevan asiakkaille?
3. Millaisia sisältöjä ja teemoja ryhmissä käsitellään?
4. Millaisena asiakkaat ja ohjaajat kokevat ryhmätoiminnan?

Tutkijana minua kiinnostaa se, millainen merkitys ryhmätoiminnalla on kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Haluan selvittää myös, millaista merkitystä ryhmien

ohjaajat kokevat ryhmätoiminnalla olevan asiakkailleen. Ryhmätoiminnan toteuttaminen osana kuntouttavaa työtoimintaa on uusi toimintamalli Alavudella, eikä sen merkitystä ole vielä tutkittu. Kuntouttava työtoiminta mielletään perinteisesti yksin tehtäväksi avustavaksi työksi, joka on pakon sanelemaa.

Haluan tutkimuksellani selvittää myös sitä, millaisia teemoja ja sisältöjä ryhmiin on kehitetty? Tämä tieto auttaa tulevaisuudessa uusien ryhmien ohjaajia kehittämään työtoimintaa. Lisäksi haluan tutkimuksessani selvittää, millaisena asiakkaat kokevat näin toteutetun kuntouttavan työtoiminnan? Koko tutkimuksella pyritään toiminnan kehittämiseen.

2.3 Aikaisemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset

Työttömyyteen liittyviä tutkimuksia on tehty paljon vuosien saatossa. Omassa opinnäytetyössäni keskityn kuitenkin tutkimaan ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta jota toteutetaan joko kuntouttavana työtoimintana tai sosiaalihuoltolain mukaisena työtoimintana. Ryhmätoiminta itsessään on jo kauan ollut olemassa, mutta ryhmätoiminnan yhdistäminen kuntouttavaan työtoimintaan tai sosiaalihuoltolain mukaiseen työtoimintaan on melko uusi asia.

Kotiranta (2008) on tehnyt väitöstutkimuksen aiheesta ”aktivoinnin paradoksit”. Tutkimuksessaan hän käsittelee aktivointia työttömän ihmisen näkökulmasta. Kotirannan mielestä ongelmaksi muodostuu jo itse sana ”aktivointi”. Hänen mielestään tulisi puhua työllistymisen esteiden poistamisesta tai työllistymisen tukemisesta. Kotiranta painottaa tutkimuksessaan sitä, että työotteiden tärkein työmetodi on yksilöllinen sekä erilaiset elämäntilanteet ja -olosuhteet huomioon ottava palvelu.

Poutasen (2000) väitöskirja käsittelee Suomussalmen pitkäaikaistyöttömyyden tilaa ja elämäntilanteiden muutoksia verrattuna muuhun väestöön ja muihin työttömiin. Poutasen tutkimusaineisto koostuu 105 pitkäaikaistyöttömälle kohdenneusta kyselystä. Kysely osoitettiin ”Kainuulaisväestön elämänhallinnan ja hyvinvoinnin edistäminen” –hankkeen pitkäaikaistyöttömistä. Vertailujoukko koostuu muiden työttömien ryhmästä sekä kaltaisuusmenettelyllä koostetusta vertailuryh-

mästä ”muu väestö”. Tutkimus tuottaa tietoa pitkäaikaistyöttömien tilanteesta maalaismaisemissa ja pitkään jatkuneen korkean työttömyyden kunnassa.

Parhaiten oman tutkimukseni aihetta vastaa Lipposen (2015) Pro Gradu – tutkielma aiheesta ”Ryhmämuotoisen sosiaalityön jäljillä – kokemuksia Kipinästä, näkökulmia asiakaslähtöiseen sosiaalityöhön”. Työssään Lipponen tutustuu ryhmämuotoisen sosiaalityön luonteeseen ja mahdollisuuksiin. Tutkimus on toteutettu Espoossa, jossa on toteutettu ryhmämuotoista sosiaalityötä vuodesta 2011 lähtien. Toimintaa kutsutaan Kipinä –toiminnaksi. Tutkija halusi selvittää, olisiko mahdollista löytää uudenlaisia näkökulmia tai valtaistumisen mahdollisuuksia. Tuloksista käy ilmi, että toiminnan koettiin olevan asiakaslähtöistä ja sillä pyrittiin tukemaan asiakkaiden itsenäistä otetta arkeen. Tässä tutkimuksessa asiakkaiden ja ohjaajien näkemykset kulkivat samansuuntaisesti, kokemusten yhteisenä merkityksenä koettiin osallisuuden kasvamisen mahdollisuus. Asiakkaille osallisuuden merkitys näkyi ryhmän kautta saadussa arjen vuorovaikutuksessa. Ohjaajille osallisuus määrittyi asiakaslähtöisen työn toteuttamisena, oman työn kehittämisenä ja yhdessä tekemisen merkityksinä.

3 TYÖTTÖMYYS ELÄMÄNTILANTEENA

Tässä luvussa esittelen asioita, jotka vaikuttavat työttömyyteen tai ovat läsnä useiden työttömien arjessa. Työttömän ihmisen toimintakyky on usein työväestöä heikompi. Työttömyys aiheuttaa usein myös huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. Syrjäytymistä pyritään torjumaan lisäämällä työttömän ihmisen osallisuutta aktiivisella asiakasta. Yhä useammalla työttömällä on mielenterveys- ja päihdeongelmia ja myös omassa tutkimuksessani nämä ongelmat nousivat esiin. Nämä muodostavat kokonaisuutena asiakkaan lähtökohdat mietittäessä työttömyyden ongelmien kirjoa.

3.1 Pitkäaikaistyöttömyys

Työ on suomalaisille kautta aikojen ollut miehen mitta ja mittari. Työn perusteella mitataan ihmisarvo ja elintaso. Työsi on sinun kruunusi, mutta entä jos sinulla ei ole työtä, oletko enää minkään arvoinen, oletko edes olemassa? Erityisesti pitkäaikaistyöttömyys ja vajaakuntoisten työttömyys ovat sellaisia työttömyyden lajeja, joista puhutaan aktiivisesti. Pitkäaikaistyöttömällä tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka on ollut työnhakijana työvoimatoimistossa ja työttömänä yhtäjaksoisesti yli 12 kuukautta. (Vuorela 2008, 42.)

Yli vuoden mittainen työttömyys lisää vaaraa tulla suljetuksi ulos normaaleilta työmarkkinoilta ja harvoin nämä ihmiset enää palautuvat normaaleille työmarkkinoille. Heidän tulevaisuutensa kuluu erilaisissa viranomaistoimenpiteissä, jotka on tarkoitettu pitkäaikaistyöttömille (Raunio 2010, 59.) Nykyisin palkkatyön merkitys ei ole yhtä vakaa kuin ennen, vaan yksilön oma elämäntilanne vaikuttaa siihen, kuinka kiinteästi kukin työhönsä sitoutuu ja kuinka suuren merkityksen hän työlleen antaa. Tästä seuraa joustava työelämään osallistuminen, kulloisenkin tilanteen mukaan. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että ilman työtä yksilön vaikutusmahdollisuudet omaan elämään ovat rajalliset matalamman tulotason takia ja osallisuus ympäröivään yhteisöönkin heikkenee. Väärytenä voidaan pitää sosiaalishallinnon harjoittamaa, työttömiin kohdistuvaa lannistamisen politiikkaa, jossa työttömän omaa aktiivista yritystä kohottaa asemaansa ansiotuloilla ei hyväksyttyä, vaan se

käytännössä estetään. Eri etuuksien välillä siirtyminen aiheuttaa byrokraloukkuja, joiden aikana yksilöt joutuvat kohtuuttomiin tilanteisiin, kun korvaukset ja päätökset viipyvät. (Vuorela 2008, 45.)

Forsmanin (2003, 6) mukaan työttömäksi joutuminen on usein kriisi, sillä työ on arvottanut meitä hyvin vahvasti. Vaikka työttömyyttä on monenlaista sekä ajallisesti, että sisällöllisesti, monelle työttömyys on kuitenkin pitkäaikainen ja lohduton elämänvaihe. Pitkäaikaistyöttömyys koettelee talouden lisäksi ihmissuhteita ja kaventaa sosiaalisia verkostoja. Pitkään työttömänä olleilla ihmisillä psykososiaaliset työllistymisen esteet ja heikentyneet työmarkkinavalmiudet lisäävät työelämäkynnystä. Joillekin haasteeksi nousevat uudenlaiset sosiaaliset tilanteet. Näiden työttömien tueksi tarvittaisiin suunnitelmallisia askelmia kohti työelämää.

Karjalainen (2008, 111–118) puolestaan toteaa, ettei pitkäaikaistyöttömien aktivoiminen erilaisten kurssien avulla ei aina ole onnistunut keino, vaikka se joskus tuottaakin voimaantumista ja auttaa eteenpäin. Kurssitarjonnan huolellisempi valmistelu ja yleensä mukaan tulleiden uusien ongelmien havaitseminen toisi lisää onnistumisia työttömien aktivoimisessa. Vaikka sosiaalipolitiikan perusfunktio on edistää tasa-arvoisuutta ja inhimillisyyttä, voi esimerkiksi toimeentulotukea saaviin kohdistua epäilyä väärinkäytöksistä johtuen pienen vähemmistön käytöksestä ja saattaa näin koko ihmisryhmän epäilyksen alaiseksi. Uusien työvoiman palvelukeskusten tarkoituksena on tarjota monialaista palvelua työttömille, mutta nämä palvelut eivät kuitenkaan ole sijaintinsa takia kaikkien saatavilla ja erilaisten tietorekisterien kerääminen on herättänyt kysymyksiä sen eettisyydestä. Samoin työttömien erottelu sen mukaan, kuinka hyvin he voivat työllistyä, on osoitus viranomaisten ylivoimaisuudesta ja asiakkaan menetetyistä hallinnasta omien asioidensa suhteen.

Raunion (2010, 84–85) mukaan pitkäaikaistyöttömät jaetaan joskus kolmeen ryhmään niiden toimenpiteiden mukaan, joita heidän tilanteisiinsa käytetään: olosuhdetyöttömät työllistyvät usein kevyin toimenpitein, pitkittyneesti työttömät tarvitsevat enemmän apua ja vaikeimmin työllistyvät ovat jo syrjäytyneet ja heidän auttamisensa keskittyy arkielämän sujumisen takaamiseen.

3.2 Syrjäytyminen ja osallisuus

Kotovirta & Österberg (2013, 85) syrjäytymisellä tarkoitettavan kasaantunutta huono-osaisuutta, joka koostuu pitkäkestoisesta työttömyydestä, toimeentulon ongelmista, elämänhallinnan ongelmista ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä. Syrjäytyminen on ilmiönä suuri, johon liittyy psyykkisiä aineellisia ongelmia, putoamista yhteiskunnan ulkopuolelle, päihderiippuvuutta ja rikollisuutta. Byrne (2005, 2) puolestaan ajattelee, että syrjäytymisen käsite on luonnostaan dynaaminen. Syrjäytyminen tapahtuu ajassa ja se määrittää niiden yksilöiden ja yhteisöiden elämää, jotka kokevat ulkopuolisuutta.

Palola (2006, 106) miettii, että voidaanko syrjäytymisen katsoa olevan vapaaehtoista, vai tapahtuuko se yksilön sitä itse tahtomatta. Entä kuinka luonnehtisimme syrjäytyneitä ja hänen elämänsä arvoa nykypäivän yhteiskunnassa. Kuinka esimerkiksi asunnoton alkoholisti tai mielenterveyskuntoutuja voi tuntea osallisuutta nyky-yhteiskunnassa, ajatellen heidän lähtökohtiaan. On vaikea nousta aktiiviseksi kansalaiseksi, jos perustarpeiden täyttymisessä on vajetta ja viranomaistapaamisten järjestelyissäkin olisi korjattavaa. Jos asiakkaalla on samanaikaisesti useita ongelmia, on joskus vaikeaa lähestyä tilannetta asiakkaan näkökulmasta. Näissä tapauksissa asiakkaat ovat enemmän syrjäytettyjä kuin syrjäytyneitä.

Suurimpia syitä syrjäytymiseen ovat työttömyys, asunnottomuus ja päihteiden käyttö. Globaali kehitys on niin nopeaa, että tarvittavien uusien taitojen hankkiminen ei yksinkertaisesti onnistu kaikilta ja esimerkiksi huono englannin kielen taito voi olla osasyynä syrjäytymiseen, varsinkin työmarkkinoilta. Aikuissosiaalityössä tulisi jatkossa paneutua erityisesti suureen yksin asuvien syrjäytyneiden ryhmään ja sen auttamiseen (Mäntysaari 2006, 115.) Tähän syrjäytyvään ryhmään kuuluvat myös ikääntyvät yksin eläjät, joita voimakkaasti ajettu kotihoito vangitsee ennen niin turvallisten kotiseinien sisälle, ilman ulospääsyn mahdollisuuksia. (Tedre 2006, 163).

Raunio (2010,128) pohtii, että syrjäytymisen yhteiskuntapoliittisia riskitekijöitä ovat taloudellinen syrjäytyminen, terveydelliset ongelmat, työmarkkinoilta syrjäytyminen, asuntomarkkinoilta syrjäytyminen, koulutuksesta syrjäytyminen ja muu syrjäytyminen. Onko syrjäytyminen osaltaan vaikeutta hyväksyä erilaisuutta? Ja voiko

yksilö tuntee osallisuutta, jos yhteiskunnan taholta tulevat integrointipyrkimykset koetaan ”pakkointegraatioksi”?

Joutuminen pitkäaikaisesti sivuun yhteiskunnallisesta osallisuudesta ennustaa muidenkin ongelmien syntymistä. Toisin sanoen jos joudutaan sellaisten sosiaalisten instituutioiden ulkopuolelle, jotka tuottavat integraatiota ja hyvinvointia, syrjäytyminen toimii itseään vahvistavana prosessina ja syrjäytyminen toteutuu muillakin osa-alueilla. Raunion mielestä sosiaalityö aktivoituu vasta hyvinvoinnin ongelmien kasautuessa, vaikka usein painotetaan varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisyä. Taloudelliset ongelmat, huono asumistaso, työttömyys, terveysongelmat, läheisten ystävien puuttuminen ja väkivallan tai väkivallan uhan kokeminen ovat yleisesti Pohjoismaissa käytössä, kun puhutaan syrjäytymisen syistä. Yleisesti katsotaan, että kahden edellä mainitun ongelman esiintyminen riittää syrjäytymisen määreeksi. Vielä voidaan antaa luettelo niistä ongelmaryhmistä, joiden kohdalla sosiaalishallinto pitää riskinä syrjäytymisestä suurena: pitkäaikaistyöttömät, syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, asunnottomat, pitkäaikaissairaat ja vajaakuntoiset, päihdeongelmaiset, toimeentulovaikeuksissa olevat, rikoksiin syyllistyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat maahanmuuttajat. (Raunio 2010, 28–30.)

Osallisuuden ajatellaan olevan syrjäytymisen vastapari. Monet ihmisten kanssa-käymistä edistäneet toimet voidaan ajatella osallisuutta lisääviksi, eli syrjäytymistä ehkäiseviksi. (Laine, Hyväri & Vuokila-Olkkonen, 2010, 18).

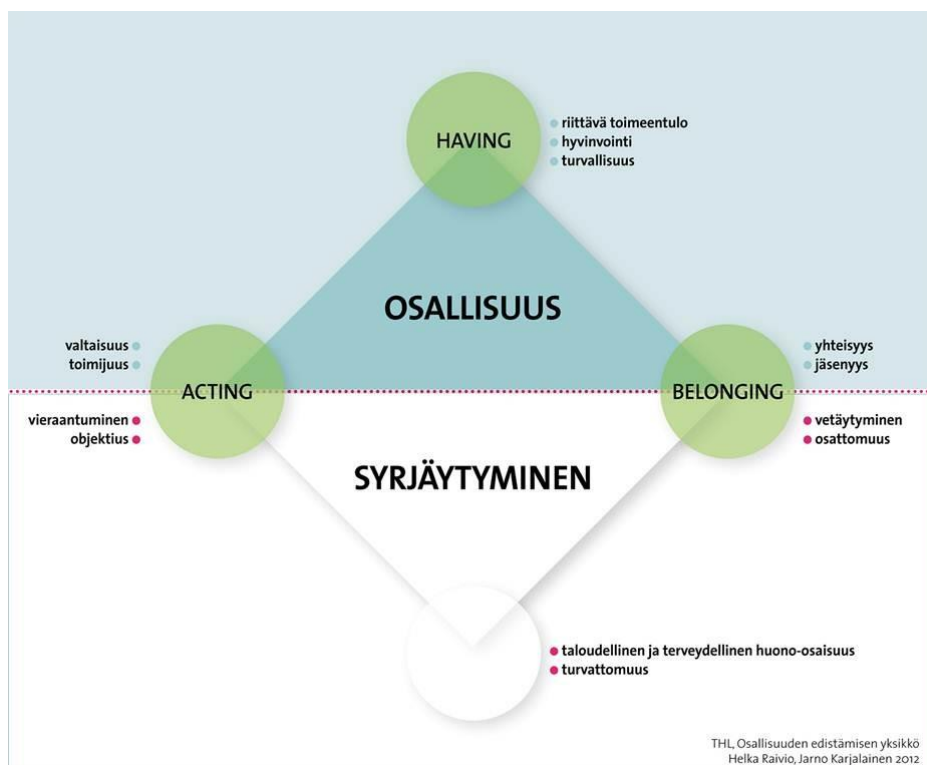
Nivalan ja Ryytäsen (2013, 18) mukaan osallisuus liittyy sosiaalisen syrjäytymisen ja köyhyyden torjumiseen. Kyse on yhteiskunnan ”sisäpuolisuudesta” eli sosiaalisesta osallisuudesta. Osallisuuden vastakohtana voidaan nähdä tällöin osattomuus, erityisesti osattomuus yhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista, joilla turvataan yksilön elintaso ja elämänlaatu.

Raivio & Karjalainen (2013, 12) kirjoittavat, että osallisuuden edistäminen on osa Suomen hallituksen sekä Euroopan unionin tavoitetta. Aihe on nostettu yhdeksi keskeiseksi keinoksi torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuutta lisäämällä edesautetaan yksilötason hyvinvointia.

Raivion & Karjalaisen (2013, 16) ovat Erik Allardtia mukaillen (1976) on jäsentäneet hyvinvoinnin ulottuvuudet osallisuuden kautta. Näitä ovat: riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, taloudellinen osallisuus (HAVING), valtaisuus/toimijuus, toiminnallinen osallisuus (ACTING) sekä yhteisöihin kuuluminen ja yhteisöllinen osallisuus (BELONGING). Näiden elementtien, eli riittävän toimeentulon, yhteisöön kiinnittymisen sekä aktiivisen toiminnan, on todettu vahvistavan osallisuutta.

Raivio & Karjalainen (2012) ovat luoneet kuvion (kuvio 3), joka kuvaa osallisuutta syrjäytymisen vastaparina. Kuviossa jokaiselle osallisuuden ulottuvuudelle muotoutuu myös negatiivinen vastapari eli syrjäytymisen ulottuvuudet. Osallistumisulottuvuuden vaje tarkoittaa osallisuuden vähentymistä ja lisääntynyttä syrjäytymisriskiä. Yksilötason hyvinvointia ilmentää tasapainoisen osallisuuden kolmio, se heijastuu yhteiskuntaan sosiaalisena kestävyytensä.

Kuvio 3. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina. (Raivio & Karjalainen, 2012.)

3.3 Toimintakyky

Järvikosken & Härkäpään (2011, 92) mukaan toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen valmiuksia selviytyä jokapäiväisestä elämästä kotona, työssä tai vapaa-aikana. Toimintakyky voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Fyysinen toimintakyky jakautuu yleiskestävyyteen, lihaskuntoon ja liikkeiden hallintakykyyn. Psyykkinen toimintakyky kuvaa kognitiivisia kykyjä, psyykkisiä voimavaroja ja kestävyyttä. Sosiaalisesta toimintakyvystä puhuttaessa tarkoitetaan ihmisen toimintaa vuorovaikutustilanteessa sekä osallistumista yhteiskunnan ja yhteisön toimintaan. Kokonaisuutena toimintakyky siis jakautuu fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn.

Ihminen jolla on hyvä sosiaalinen toimintakyky, pystyy olemaan luonnollisessa vuorovaikutussuhteessa ystävien, naapureiden tai sukulaistensa kanssa. Hän kykenee seuraamaan yhteiskunnallista ja yhteisöllistä elämää, hän osaa ottaa kantaa ja keskustelea. Hän pystyy hoitamaan yhteiskunnalliset velvoitteensa ja osaa hakea ja käyttää omia oikeuksiaan. Toimintakyky on osallistumista tai osallistumisen mahdollisuutta yhteiseen toimintaan muiden kanssa. Se on myös toisiin liittymistä ja yhteisyyden kokemista. Toimintakykyinen ihminen kokee pystyvänsä tekemään valintoja itsenäisesti ja vaikuttamaan omaan elämäänsä. (Kettunen, Ihalainen & Heikkanen 2002, 43.)

Toimintakyvyn arviointi on perusta sekä kuntoutuksen suunnittelulle että tulosten arvioinnille. Toimintakykyä selvitettäessä otetaan huomioon yksilön oma kokemus mutta myös asiantuntija-arvio. Toimintakyky on yhteydessä ikään, sukupuoleen sekä koulutukseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 92.)

Juvonen-Posti, Kaukiainen & Vuokko (2011, 3659) kertovat toimintakyvyn olevan tasapainotila omien kykyjen ja tavoitteiden ja toisaalta elin- ja toimintaympäristön kanssa. Toiminta- ja työkykyä haittaavat tekijät ovat sosiaalisia tai terveydellisiä. Työkyky on kykyä selviytyä tehtävistä tietyssä työssä ja ympäristössä. Työttömän ihmisen työkyvyn arviointia hankaloittaa puuttuva työ, johon toimintakykyä voitaisiin verrata. He toteavat työttömien voivat huonommin ja olevan sairaampia kuin työssä olevat. Pitkäaikaistyöttömyys lisää sairastavuutta ja heikentää koettua hyvinvointia. Työttömien sairauksien hoito ja kuntoutustarve jää usein huomaamatta.

Kunnan tulee järjestää työttömien terveystarkastukset terveydenhuoltolain nojalla. Toiminta- ja työkyvyn toteamisen tarkoituksena on arvioida hoidon ja kuntoutuksen tarvetta. Tavoitteena on työttömyyden pitkittymisen estäminen, mikäli kyse on vaajakuntoisuudesta. Tavoitteena olisi siirtää painopistettä menetetyn toimintakyvyn sijasta jäljellä olevan toimintakyvyn vahvuuksien kartoittamiseen ja työkykyä sekä työllistymistä edistävien toimenpiteiden suunnitteluun.

Vaasassa on aloitettu tehostettu työ iäkkäiden pitkäaikaistyöttömien eläkkeelle pääsemiseksi. Yksityinen lääkäriasema antaa lausunnon ikääntyneiden työttömien edellytyksistä päästä eläkesuojan piiriin. Vaasassa on todettu olevan noin tuhat pitkäaikaistyötöntä, ja heistä osa ei työllisty alentuneen työkyvyn vuoksi. (Kaakinen, 22.2.2016)

Myös Helsingin Sanomat uutisoivat (Vasantola, [viitattu 15.3.2016]), että joka kolmas pitkäaikaistyötön on työkyvytön. Suurella osalla pitkäaikaistyöttömistä on niin heikko terveys, että he ovat käytännössä työkyvyttömiä. Taustalla on Raija Kerätären tekemä väitöskirja, jossa todetaan, että työttömiltä löytyi mielenterveysongelmia, oppimishäiriöitä ja sairauksia, joita ei oltu löydetty aiemmin, tai joihin he eivät olleet saaneet hoitoa tai kuntoutusta.

3.4 Huono-osaisuus

Julkunen (2013, 43) toteaa, että huono-osaisia nykypäivän yhteiskunnassa on paljon, enemmän kuin mikään instanssi haluaisi myöntää. Monet erilaiset ryhmät ja vielä ryhmien sisäiset ryhmät, muodostavat sen ihmisjoukon, jonka osaksi on tullut olla se toinen, erilainen ja hoivattava. Universaalissa hyvinvointivaltio järjestelmässä palvelut kohtaavat väestön enemmistöä, mutta selektiivisessä järjestelmässä korostuu huono-osaisten syyllisyys omaan tilanteeseensa.

Tarveharkinta sosiaalipolitiikassa aiheuttaa epäoikeudenmukaisuutta ja epäluottamusta, koska toiminta koskettaa juuri huono-osaisia ja heidät leimataan syytäkseen, erilaisiksi ja toisiksi, verrattuna muihin kansalaisiin. Yhteiskunta eriarvoistuu työelämässä ja maantieteellisesti, huono-osaisuus myös periytyy hyvin helposti ja siitä irti pääseminen vaatii yksilöltä suuria ponnistuksia. (Niemi 2006, 63.)

Helne & Laatu (2006, 25) toteavat Rintalan & Karvosen (2003, 454–464) huomanneen, että perinteisesti huono-osaisina on pidetty työttömiä, toimeentuloasiakkaita sekä päihdeongelmaisia. Nyt uusina väestöryhminä huono-osaisiin on tullut yksinhuoltajia, opiskelijoita, opintonsa keskeyttäneitä opiskelijoita, pienituloisia lapsiperheitä ja ylivelkaantuneita. Myös näiden eri ryhmien sisällä huono-osaisuus keskittyy tietyille henkilöille, kuten pitkäaikaistyöttömille ja lapsiperheille, joissa on vain yksi huoltaja ja esimerkiksi ylivelkaantumista.

Suomi voi köyhemmistä maista katsottuna tuntua ihanalta paikalta asua ja kaikkinaisen valitus voi tuntua turhalta, mutta tuomio elinkautiseen huono-osaisuuteen on julmaa yhteiskuntapolitiikkaa. Miten yksilö voi taistella itsensä ja perheensä pois huono-osaisuudesta, jos heille ei anneta vaikeuksien keskellä riittävää ja oikea-aikaista tukea, niin että kierre voidaan totaalisesti katkaista. Yhteiskuntapolitiikka luo meille ne puitteet, joissa toimiessamme tahtomattammekin aiheutamme eriarvoistumista ja epäoikeudenmukaisuutta. Tarvitaan kansalaisten todellisuutta lähellä olevaa asiantuntijaa, joka voi löytää voimavaroja ja keinoja tilanteiden selvittämiseksi. Sosionomien tekemät käytännönläheiset interventiot ovat avainasemassa uusien auttamiskäytäntöjen kehittäessä. (Granfelt 2006, 157.)

3.5 Mielenterveys- ja päihdeongelmat

Bäckmand & Lönnqvist (2009, 7) toteavat, että mielenterveys- ja päihdeongelmilla on suuri kansanterveydellinen ja – taloudellinen merkitys. Ne muodostavat keskeisen ihmisten elämänlaatua, terveyttä ja toimintakykyä rajoittavan terveyshaasteen.

Alkoholin käytön ja syrjäytymisen suoraa yhdistämistä tulisi välttää. Kaikkien syrjäytyneiden määrittely alkoholin vuoksi syrjäytyneiksi olisi asiakkaiden leimaamista. Täysin raittiitkin ihmiset voivat syrjäytyä, hyvästä asemasta voi pudota jonkin yllättävän tilanteen vuoksi. Päihteet ovat kuitenkin yksi suurimmista syrjäytymisen riskitekijöistä. Käyttö aiheuttaa haittaa ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Runsas päihteiden käyttö yhdistettynä muihin syrjäytymistä edistäviin tekijöihin

saattaa nopeuttaa ihmisen elämänhallinnan menettämistä ja ajautumista yhteiskunnan ulkopuolelle. (Kotovirta & Österberg 2013, 85.)

Kaksoisdiagnoosipotilaalla tarkoitetaan asiakasta, jolla on sekä päihdeongelma, että päihdeistä riippumaton psyykinen sairaus. Kaksoisdiagnoosit ovat tavallisia. Alkoholin ongelmakäyttäjistä noin 40 prosentilla on jossain elämän varrella jokin psyykinen sairaus. Noin 30 prosentilla psyykkisesti sairailta on jossain vaiheessa elämässään myös päihdeongelma. Noin puolella skitsofreniaa tai kaksisuuntaista mielialahäiriötä sairastavista on todettu myös päihdeongelma. (Aalto & Latvonen 2009, 17.)

Hietaharju & Nuutila (2010, 80) ovat sitä mieltä, että tunteet, arvot, asenteet ja ehkä aiemmat kokemukset vaikuttavat päihde- ja mielenterveysongelmaisen ihmisen kohtaamiseen. Taustalla saattaa olla myös yleinen negatiivinen asenne mielenterveys- ja päihdeongelmaisia ihmisiä kohtaan. Taustalla on ehkä tietämättömyyttä tai pelkoja erilaisuutta kohtaan. Kaksoisdiagnooitujen ihmisten ongelmat näkyvät usein ulkoisesta olemuksesta ja käyttäytymisestä. He voivat olla epäsiistejä, he voivat erottua hajun tai humalatilin vuoksi.

4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Tässä kappaleessa esittelen kuntouttavaa työtoimintaa, joka perustuu lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta (L. 2.3.2001/189). Käyn lisäksi läpi aktivointisuunnitelman laadinnan prosessia sekä lain velvoittavuutta ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä. Viimeisenä käyn läpi kuntouttavan työtoiminnan herättämää keskustelua sen hyvistä sekä huonoista puolista.

Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja (2014, [viitattu 15.10.2015]) toteaa, että kyseessä on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Kuntouttava työtoiminta on myös työttömyysturvalain mukainen työllistymistä edistävä palvelu. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa asiakkaan elämänhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Tavoitteena on myös ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuus työtoimintaan ja muihin palveluihin.

Kuntouttava työtoiminta perustuu ajatukseen kuntoutuksesta, jota Järvikoski & Härkäpää (2011, 33) ovat määritelleet. Heidän mielestään kuntoutus ei ole vain tietylle ryhmälle tarkoitettu palvelu, eikä vain tietyn ongelman perusteella käynnistytävä toimenpide. Sairauden tai vamman haittojen lisäksi kuntoutuksella on oma rooli myös syrjäytymisen ehkäisyssä, eli työttömyyteen, huono-osaisuuteen ja köyhyyteen liittyvien ongelmien hoitamisessa. Kuntoutukseseen sisältyy myös haittojen ehkäisyn näkökulma. Tavoitteena saattaa olla työ- ja opiskelukyvyn parantaminen, työllistyminen tai työssä jatkaminen. Kuntoutusta voidaan pitää sosiaalisena investointina, johon liittyy mahdollisuuksia ja riskejä. Odotusarvona pidetään kuntoutujan työssäolovuosien lisääntymistä tai parempaa selviytymistä työssä.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta astui voimaan 2001. Lain tarkoituksena on parantaa pitkän työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön mahdollisuuksia työllistyä ja tai osallistua koulutukseen ja muihin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Työllistymisen edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn pyritään TE-palveluiden ja sosiaaliviranomaisten tehostetun yhteistyön, velvoittavuuden ja aktivoivien toimenpiteiden keinoin. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 3.)

Välimaa (2006, 11) on todennut, että kuntouttavaa työtoimintaa voidaan toteuttaa työvalmennuslähtöisesti. Kuntouttavan työvalmennuksen tavoitteena on kuntouttaa heikossa työmarkkina-asemassa olevia asiakkaita osallistumaan kokonaisvaltaisesti työvalmennukseen. Kuntouttavassa työvalmennuksessa asiakas osallistuu oman toimintakykynsä mukaisesti.

Ala-Kauhaluoman ym. (2004, 25) mukaan kuntouttava työtoiminta parantaa työllistymisedellytyksiä ja on aktivoivaa toimintaa, joka ei tapahdu työsuhteessa. Sisältö sovitaan jokaisen henkilön kanssa yksilöllisesti. Kunta järjestää kuntouttavan työtoiminnan. Kuntouttava työtoiminta on sovitettava henkilön työ- ja toimintakyvyn sekä osaamisen mukaisesti niin, että se tukee työmarkkinoille pääsyä, on mielekästä ja riittävän haastavaa. Vähimmäisaika kuntouttavan työtoiminnan sopimuksessa on 3 kuukautta. Henkilön tulee osallistua kuntouttavaan työtoimintaan vähintään yhtenä päivänä viikossa ja enintään neljänä päivänä viikossa. Työtoiminta ei saa korvata virka- tai palkkasuhteessa tehtävää työtä.

Vaikka työtoiminta ei saa korvata työsuhteista työtä, sitä voidaan Kuntouttavan työtoiminnan käsikirjan (2001, 42– 52) mukaan järjestää esimerkiksi avustamistehtävissä sairaalassa, vanhustenhuoltolaitoksissa, päiväkotien ruokailussa tai ulkoilussa. Myös kiinteistöhuollon tehtävät, esimerkiksi pihojen, puistojen ja metsien kunnostustyöt voidaan toteuttaa kuntouttavana työtoimintana. Kuntouttavan työtoiminnan lakia sovelletaan asiakkaaseen, aktivointisuunnitelman laatimiseen ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen työttömälle alle 25-vuotiaalle. Henkilö on saanut työmarkkinatukea vähintään 180 päivää kuluneen 12 kuukauden aikana tai toimeentulotukea ja hänelle on laadittu työllistymissuunnitelma. (L. 2.3.2001/189.)

Lakia sovelletaan myös henkilöihin, jotka ovat 500 päivää työttömyyspäivärahaa tai joidenka pääasiallinen toimeentulo on perustunut viimeiset neljä kuukautta työttömyyden johdosta maksettuihin toimeentulotukeen. Yli 25-vuotiaisiin henkilöihin lakia sovelletaan niin, että 500 päivää työmarkkinatukea saanut kuuluu soveltamisalaan, myös mikäli yli 25-vuotias asiakas on työttömyyspäivärahauden jälkeen saanut työmarkkinatukea 180 päivää tai pääasiallinen toimeentulo viimeisen 12 kuukauden aikana on perustunut toimeentulotukeen. (L. 2.3.2001/189.)

4.1 Aktivointisuunnitelma

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta kattaa myös aktivointisuunnitelman. Aktivointisuunnitelmalla tarkoitetaan suunnitelmaa, joka laaditaan pitkäaikaistyöttömälle henkilölle hänen työllistymisedellytystensä ja elämänhallintansa parantamiseksi. Suunnitelma laaditaan yhdessä työ- ja elinkeinotoimiston sekä kunnan kanssa. Suunnitelmaa uudistetaan siihen asti, kunnes henkilön työssäoloehto tulee täytyneeksi. (L. 2.3.2001/189.)

Työssäoloehdon pituus on 26 kalenteriviikkoa. Työssäoloehto kerryttää jokainen työviikko, jolloin työtä on ollut vähintään 18 tuntia. Työstä on myös maksettava työehtosopimuksen mukainen palkka. Työn ei tarvitse olla yhtäjaksoista, mutta työssäoloehdon on täytyttävä tarkastelujakson aikana, joka on 28 kuukautta, (Työttömyyskassojen yhteisjärjestö 2015, [viitattu 29.9.2015]).

Aktivointisuunnitelman laatii yhdessä soisialitoimi, TE-toimisto ja asiakas. Aktivointisuunnitelma korvaa työnhakusuunnitelman, joka on laadittu asiakkaan kanssa työttömyyden alkuvaiheessa. Aktivointisuunnitelman ajatuksena on löytää pitkään työttömänä olleelle asiakkaalle väylä takaisin työelämään. Tavoitteena on myös edistää asiakkaan elämänhallintaa. Aktivointisuunnitelmaan on mahdollista sisällyttää sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja, koulutusta tai kuntouttavaa työtoimintaa. Suunnitelma sisältää myös tiedon asiakkaan saamasta etuudesta ja mahdollinen etuuskien korotus kuntouttavan työtoiminnan aikana eli esimerkiksi 9€/pv ylläpitokorvaus. (Välimaa 2011, 74–75.)

Aktivointisuunnitelman kestosta, muuttamisesta tai keskeytyneen suunnitelman jatkamisesta sopivat yhdessä kunta, työ- ja elinkeinotoimisto ja henkilö. Asiakkaalla on oikeus käyttää tukihenkilöä aktivointisuunnitelman laadinnassa tai uudistamisessa. Suunnitelma katsotaan keskeytyneeksi kuukauden kuluttua siitä, kun henkilö on työllistynyt työhön tai yritystoimintaan tai aloittanut opinnot. Henkilöä on kuultava ennen keskeytyspäätöksen tekemistä. Kuulemisen voi suorittaa joko kunta tai työ- ja elinkeinotoimisto. (L. 2.3.2001/189.)

4.2 Lain velvoittavuus ja toiminnan järjestäminen

Asiakas on velvollinen saapumaan paikalle aktivointisuunnitelman laatimiseen tai – tarkistamiseen. Mikäli asiakas ei saavu aktivointisuunnitelman laadintaan ilman lain määrittelemää pätevää syytä, menettää asiakas 15 päivän ajan oikeuden työttömyysetuuteen. Mikäli asiakas kieltäytyy aktivointisuunnitelmasta tai kieltäytyy allekirjoittamasta laadittua aktivointisuunnitelmaa, menettää asiakas oikeuden työttömyysetuuteen 60 päivän ajalta kieltäytymisestä lukien. Kieltäytymisellä on vaikutusta myös toimeentulotukeen. Toimeentulotukilain mukaan aktivointisuunnitelman laadinnasta kieltäytyneeltä asiakkaalta voidaan leikata toimeentulotuen perusosaa enintään 20 prosenttia. Toistuva kieltäytyminen aktivointisuunnitelman laadinnasta voi alentaa toimeentulotuen perusosaa jopa 40 prosenttia. Leikkaamiseen sisältyy ehto siitä, ettei se vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa, eikä leikkaus ole kohtuuton. (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001.)

Vuonna 2010 kuntouttavan työtoiminnan lakia muutettiin niin, että myös yli 25-vuotiaalla aktivointisuunnitelman piiriin kuuluvalla asiakkaalla on velvollisuus osallistua kuntouttavaan työtoimintaan. Ennen tätä vain alle 25-vuotiaat olivat velvoitteen piirissä. Kieltäytyminen kuntouttavasta työtoiminnasta tuottaa työttömyysetuuden menetyksen 60 päivän ajaksi. (L. 2.3.2001/189.)

Mattilan (2013, 205) toteaa, että kunta voi järjestää toiminnan itse tai tehdä sopimuksen kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä toisen kunnan, kuntayhtymän, rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai uskonnollisen yhdyskunnan kanssa. Kuntouttavaa työtoimintaa ei ole mahdollista nykyisin säädännön puitteissa järjestää yrityksessä.

4.3 Ristiriitoja herättävä aktivointipolitiikka

Pohjimmiltaan aktivointipolitiikassa on kyse siitä, että työttömäksi jäänyt, työttömyysturvaa tai toimeentulotukea saava henkilö palaisi mahdollisimman nopeasti palkkatyöhön. Työikäisten kansalaisten toimeentulo ei tulisi olla pitkiä aikoja sosiaaliturvan varassa. Työllisyydestä on tullut aiempaa vahvemmin sosiaalipolitiikan

tavoite. Puhutaan aktiivisesta sosiaalipolitiikasta ja aktivointipolitiikasta. (Karjalainen 2013, 7.)

Aktivointipolitiikan tavoitteena on katkaista pitkäaikaistyöttömyys ja siitä seuraava toimeentuloriippuvuus aktivoivia toimenpiteitä käyttäen. Aktivointiohjelmien sisältö ja painotus vaihtelevat kunnittain. Ne pitävät sisällän perinteisiä aktiivisen työvoimapolitiikan keinoja, kuten koulutusta, työkokeilua tai palkkatuettua työtä. Aktiivinen sosiaalipolitiikka tarkoittaa sitä, että toimeentuloturvan ehtona on osallistuminen aktivoiviin tai työllistäviin toimenpiteisiin. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 27.) Näkemykset aktivointipolitiikasta vaihtelevat. Kriittisissä arvioinneissa aktivoinnin koetaan muuttaneen sosiaalisen kansalaisuuden luonnetta. Oikeudet eivät perustu enää asemaan, vaan ne ansaitaan käyttäytymällä vastuullisesti. Hyvinvointivaltio ei ole sosiaalisten oikeuksien takaaja, vaan ihmisen käyttäytymisen ja mahdollisuuksien säätelijä. (Keskitalo 2013, 52.)

Ammattilaisen työn, työtteen ja palvelun tulee olla yksilöllistä, tilanteen huomioivaa, elämän olosuhteet ja historia huomioon ottavaa. Kuitenkin yksilöllisyys ja ihmisen ainutkertaisuus on vaarantumassa aktivoinnin tehostuvassa myllyssä. Ajatus että aktivointi olisi oikeus, ei velvollisuus, on unohtumassa. Aktivoinnin tausta-ajattelu on ristiriitainen, jolloin aktivoitavan ihmisen kohtaloksi jää olla aktivoitava. Kuntouttavan työtoiminnan lain ajatus kuntoutuksesta on hyvä ja oikea, mutta samalla huono ja väärä. Laissa sidotaan työttömyys sairauteen eli vajaakuntoisuuteen. Aktivointipolitiikan todellinen tavoite on ihmisen tahtoon pureutuminen. Tarkoitus on saada ihmiset haluamaan työn tekemistä. (Kotiranta 2008, 168–169.)

Kuntouttava työtoiminta tulee ajankohtaiseksi, jos ja kun työtön ei ole työllistynyt. Usein asiakkaan työ- ja toimintakyky ovat jo alentuneet tai asiakas voi olla jopa työkyvytön. Kuitenkin Lunden (26.8.2015) kirjoittaa Talouselämä -lehdessä, että työkyvyttömyyseläke hakemuksista hylätään jopa 28 prosenttia. Yleinen talous- ja työllisyystilanne vaikuttaa työkyvyttömyyseläkkeiden hakemiseen ja usein asiakas hakee eläkettä silloin, kun ansiosidonnainen päiväraha päättyy. Työttömillä oli paljon hylkäyksiä työkyvyttömyyseläkkeissä.

5 RYHMÄTOIMINTA

Tässä luvussa esittelen ryhmätoiminnan perusteita. Tutkimukseni kohteena on ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta, joten on perusteltua käsitellä aihetta hieman tarkemmin. Luvussa käydään läpi ryhmätoiminnan merkitystä ja ohjaajan roolia. Ryhmien teemoista esitellään tutkimuksessa esille nousseita teemoja. Tutkimukseni mukaan vertaistuki on ryhmätoiminnan oleellinen osa. Lopuksi mietinnän alla on ryhmän merkitys asiakkaalle.

Ryhmällä tarkoitetaan yleensä jotakin rajattua ihmisten joukkoa, joka kokoontuu ryhmätoimintaa varten tai on alun perin olemassa jostain syystä. Sosiaalipsykologia määrittelee ryhmää seuraavasti; organisoitunut eli tietoinen tarkoituksestaan, vuorovaikutteinen, yhteiseen tavoitteeseen tai henkilökohtaisiin tavoitteisiin pyrkivä ja johdettu tai ohjattu. (Kivelä & Lempinen 2010, 28.)

Ryhmäytymiseksi kutsutaan tilannetta, jossa ryhmä tavoittelee muotoutumista ihmisjoukosta tietyksi ryhmäksi. Koheesioksi kutsutaan ryhmäläisten tuntemaa toimintakykyä, kiinteyttä ja yhdessäolon voimaa. Ryhmätoiminnassa olennaista on toiminta ja oppiminen, mutta myös ryhmässä oleminen ja ryhmätoiminnan prosesseille altistuminen, sekä niistä oppiminen. (Kivelä & Lempinen 2010, 28.)

Jauhaisen ja Eskolan (1994, 99) mukaan ryhmällä on kaksi tavoitetta: tehokkuudesta sekä kiinteydestä huolehtiminen. Heidän mielestään asia- ja tunnetavoitteesta koostuva kaksoistavoite on erottamaton kokonaisuus.

5.1 Ryhmätoiminnan merkitys

Ryhmä toimii merkittävänä oppimisympäristönä yksittäiselle ryhmäläiselle harjoiteltaessa yhteistyötä ja vuorovaikutustaitoja. Ryhmä tarjoaa uusia näkökulmia, vertaistukea ja yhteisiä kokemuksia toiminnasta. Parhaimmillaan ryhmän jäsenet vahvistavat toisiaan ja kehittäessään ratkaisuja kaikkien ryhmäläisten osaamisen hyödyntäen. (Kivelä & Lempinen 2010, 30.)

Ryhmä on reflektion väline sen jäsenille. Ryhmän toiminta tuottaa omakohtaisia havaintoja, kokemuksia ja elämyksiä. Näitä asioita palautetaan mieliin, tarkastellaan, arvioidaan ja tulkitaan eli reflektoidaan. Ryhmä toimii tällöin peilipintana, josta ryhmäläinen voi tarkastella itseään, omaa toimintaansa ja valintojansa. (Kivelä & Lempinen 2010, 30.)

Jauhiainen ja Eskola (1994, 16–19.) toteavat ryhmän olevan yksilölle peili, josta hän voi heijastaa itseään sekä toimintatapojaan. Heidän mukaansa itsetutkiskelun tarve syntyy parhaiten monimutkaisesta kokemuksesta, jollaiseksi ryhmätilanne luetaan. Ryhmätilanteet koostuvat yksilöllisten ihmisten toiminnasta, eli ihmisen perustarve myös ryhmätilanteessa on oman toimintakyvyn laajentaminen.

5.2 Ryhmän ohjaajan rooli

Kaikki ryhmät tarvitsevat ohjausta, koska muutoin ryhmä ei saavuta kaksoistavoitteitaan eikä toimintansa tarkoitusta. Ryhmän ohjaajan tulee olla tietoinen toiminnan tarkoituksesta. Ohjaaja luo edellytykset ryhmän toiminnalle järjestämällä tilan ja vastaamalla tiedottamisesta. Toisaalta voidaan myös todeta, että ohjaajan tehtävä on välttämätön ryhmän toiminnalle, mutta on toissijainen asia, kuka tehtävää hoitaa. (Jauhiainen & Eskola 1994, 140.) Ohjauksesta voi vastata ammattinsa vuoksi asiasta huolehtiva, jäsenten ulkopuoleltaan kutsuma tai ryhmän sisältä valittu henkilö (Lewin ym. 1939, Jauhiaisen & Eskolan 1994, 141 mukaan).

Kivelän & Lempisen (2010, 42) mukaan ohjaajan tulee sitoutua ryhmään ja sen ohjaamiseen koko ryhmän olemassaolon ajan. Hyvä olisi, jos ryhmän toimintaa ohjaisivat koko ajan samat henkilöt. Pysyvyydellä luodaan ja lujitetaan keskinäistä tuntemista ja luottamusta ryhmäläisten ja ohjaajien välillä. Ohjaajan on hyväksyttävä omat rajansa ja pidettävä niistä myös kiinni. Ohjaajan ei tule vaatia itseltään eikä mahdolliselta työparilta mahdottomia.

Kahta ohjaajaa on järkevää käyttää esimerkiksi monimutkaisissa ryhmätilanteissa, jotka saattavat tarvita tarkkaa havainnointia, tai jos ohjaajat tarvitsevat keskinäistä tukea tai turvallisuuden tunnetta. Kahden ohjaajan yhdessä toimiminen ei ole aina ongelmaton. Kumpikin ohjaaja vaikuttaa omalla tavallaan ryhmän dynamiikkaan.

He voivat muodostaa liittoja ryhmän jäsenien kanssa tai joutua ryhmäläisten keskinäisten valtataistelujen kohteeksi. (Henry 1992, 229–231, Jauhaisen & Eskolan 1994, 142 mukaan.)

Jauhaisen & Eskolan (1994, 142) mukaan Counselman (1991) toteaa itseohjautuvan ryhmän jäsenten ottavan yhdessä vastuun ryhmän ohjaajan tehtävistä. Itseohjautuva ryhmä ei hänen mielestään ole johtamaton. Tavoitteet ja säännöt on asetettava ja niitä on tarkistettava ajoittain. Itseohjautuvassa ryhmässä vaikeimmaksi asiaksi on osoittautunut ristiriitojen kohtaaminen ja niiden läpikäyminen ilman ohjaajaa. Tällaisessa tilanteessa selkeä ryhmäsopimus auttaa siirtymään eteenpäin ja selvittämään ristiriitansa.

Kivelä & Lempinen (2010, 39) ottavat kantaa ohjaajan toimintaan ristiriitatilanteessa. Heidän mielestään ohjaaja ei ole immuuni ryhmän tuottamille ilmiöille, kuten ristiriidoille. Ohjaaja elää ryhmän prosessia ja on ammattilaisuudestaan huolimatta altis tunteiden tarttumiselle ja tiedostamattomalle toiminnalle kuin ryhmäläisetkin. Ohjaajan tulisi hallita omaa tunneilmaisuaan ja toimia tietoisesti sekä vastuullisesti.

Tehtävä määrittelee ryhmän ohjaajan aseman ryhmässä. Päävastuu ryhmän tehtäväsuorituksesta ja kiinteydestä on ohjaajalla ja näistä asioista huolehtiminen säätelee kaikkea hänen toimintaansa. Ohjaajaa ei pidetä ryhmän varsinaisena johtajana, vaan hänen tulee käyttää siinä olevaa johtajuutta. Ryhmän sosiaalisen käyttäytymisen periaatteiden mukaisesti johtajuus ei ole yksilön vaan ryhmän ominaisuus. Johtajuus on kykyä vastata ryhmän toiminnasta, eteen tulevista ongelmista ja niiden ratkaisusta. (Jauhainen & Eskola 1994, 146.)

5.3 Ryhmien teemat

Niemistön (2007, 152) mukaan aihetta, joka askarruttaa ryhmää, kutsutaan teemaksi. Teema voidaan ilmaista suoraan tai epäsuoraan, avoimesti tai peitellysti. Usein teemaan liittyy sekä asiasisältöä, että tunteita. Riippuen ryhmän luonteesta ja tehtävästä, teemat nousevat esiin eri tavoin.

On yleistä, että pidempään kestävässä ryhmässä teema elää ja toistuu useammassa tapaamisissa. Mikäli ryhmän ohjelma mahdollistaa, niin ryhmä käsittelee itseään

kiinnostavia aiheita niin kauan, kuin siihen on tarvetta. On myös mahdollista, että jonkin aiheen käsittely loppuu niin, ikään kuin se olisi käsitelty loppuun. Ohjaaja voi myös huomata, että ryhmä nostaa esiin aivan toisenlaisia kysymyksiä kuin aiemmissa tapaamisissa. Uusi teema voi kuitenkin olla aikaisempien teemojen kaltainen tai katsantokannan vaihto samasta teemasta. (Niemistö 2007, 155.)

Niemistö (2007, 157) toteaa, että teemat ryhmässä voidaan nähdä myös hierarkkisesti. Usein tapaamisten aikana nousee esiin aiheita, joihin ryhmä tarttuu enemmän tai vähemmän innoissaan. Ohjaaja saattaa huomata tietyt samankaltaisuudet, jotka toistuvat eri tapaamisissa. Ohjaaja ei kuitenkaan osoita sitä suoraan, vaan pitää sen mielessään. Ohjaajalla saattaa syntyä ajatus aiheita yhdistävästä teemasta. Usein huomataan vasta ryhmän lopussa, mikä oli kyseisen jakson johtava teema. Johtava teema on ydin, jonka päällimmäiset kerrokset on kuorittu rauhassa pois.

5.4 Vertaistuki ryhmässä

Vertaistuki perustuu yhteiseen kokemukseen, tilanteeseen tai kiinnostukseen. Vertaistuki ilmentyy pääsääntöisesti emotionaalisenä tukena, oman tilanteen jakamisena ja siihen liittyvän kokemuksen pohdintana. Toisaalta kaikki ihmiset eivät halua jakaa kokemuksiaan vaan se voi johtaa myös sellaiseen toimintaan, että tilanne helpottuisi itsellä ja vertaisella. (Hokkanen 2011, 287.)

Hokkanen (2011, 287) toteaa myös, että vertaistukeen liittyy toistensa kunnioitus, tasa-arvo ja luotettavuus. Kunnioitus tarkoittaa sitä, että vertaistilanteessa olevan ihmisen kokemusta ei kyseenalaisteta. Vertaistuen näkökulmasta kokijat ovat keskenään tasa-arvoisia. Sosioekonomiset määritteet eivät ole vallalla, vaan ne alistuvat jaetulle yhteiselle asialle. Yleensä vertaistilanteen lähtökohtana on vaitiolo-velvollisuus, vaikkakaan sitä ei ääneen lausuta tai aina edes tiedosteta.

Vertaisryhmällä tarkoitetaan yhdenvertaista ryhmää, jonka kaikilla jäsenillä on jokin yhdistävä tekijä. Samanlaisessa elämäntilanteessa olevat ihmiset kokevat saamansa tuen ja rinnalla kulkemisen merkittävänä voimavarana. Yhteyden kokemus on ihmisille tärkeää. Ihmiset kokevat arvottomuutta ja yksinäisyyttä ilman

yhteyden kokemista muihin ja sosiaaliseen elinympäristöön. Hyvää oloa edistävää yhteyden kokemusta saatetaan rakentaa tietoisesti vertaisryhmässä. Parhaimmillaan vertaisryhmä tukee jäsentensä itsetuntemusta ja näin myös tunnistamattomien voimavarojen löytymistä. Huonoimmillaan ryhmä voi lisätä pahaa oloa, mikäli ryhmä keskittyy pelkästään ongelmien ”vatvomiseen”. (Heiskanen & Hiisijärvi, [viitattu 10.3.2016]).

Hokkasen (2011, 291 - 296) mielestä vertaistukiryhmät ovat se vertaistuen tapa, jonka useimmat sosiaalialan ammattilaiset yhdistävät vertaisuuteen. Ryhmät ajatellaan turvallisiksi paikoiksi jakaa kokemuksia, tulla hyväksytyksi ja toisaalta vapauttaviksi yhdistävien tekijöiden vuoksi. Vertaisuuden mahdollisuuksia ei hyödynnetä palvelutuotannossa. Vertaisuuden hyödyttäminen voisi tarkoittaa palvelurakenteita, joissa käyttäjien ajatuksista ollaan aidosti kiinnostuneita ja asiakkailla olisi mahdollisuus vaikuttaa. Olisi tärkeää rakentaa kumppanuuksia ja toimintatapoja järjestöjen ja toimintaryhmien kesken.

6 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA ALAVUDELLA

Tässä luvussa esittelen Alavuden kaupungin kuntouttavaa työtoimintaa ja aktivointityön perusteita. Alavudella kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä on mukana useita yksiköitä ja toimijoita. Lopuksi käsittelen vielä tulevaisuuden haasteita, joita heikko työllisyystilanne ja uusi sote-malli aiheuttavat.

Tässä luvussa viitataan useampaan kertaan Kelan työmarkkinatukilistaan, joka on viralliselta nimeltään Kelan kunnilta laskuttaman työmarkkinatukiosuuden henkilölistausliite. Julkisuudessa tästä listasta puhutaan usein nimellä Kelan sakkolista.

Vuonna 2016 tapahtui sosiaalipalveluiden ulkoistus ja Alavuden kaupungin perusturva muuttui osaksi Kuusiokuntien sosiaali- ja terveystyöntekijäyhtymää. Haastattelin kuntayhtymän sosiaalityön johtajaa Jutta Paavolaa tutkimustani varten.

6.1 Työttömyys Alavudella

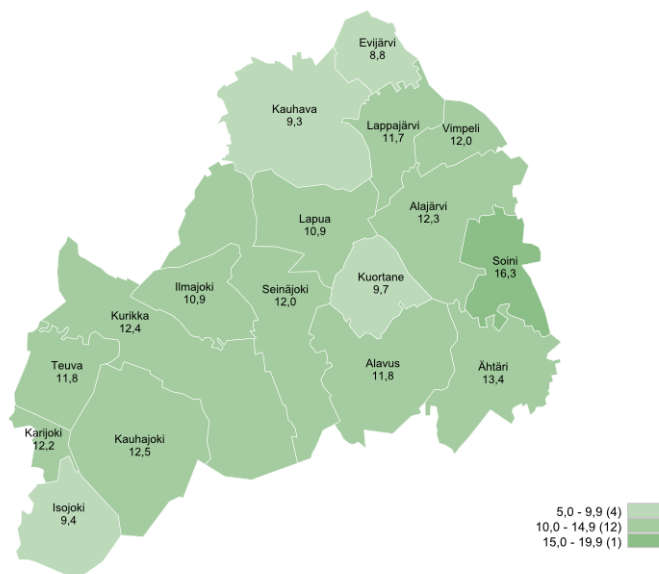
Etelä-Pohjanmaan työttömyysprosentti oli Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman työllisyyskatsauksen mukaan helmikuussa 2016 11,7 prosenttia. Alavudella työttömänä oli 11,8 prosenttia työvoimasta.

Alavudella perinteinen puuteollisuus työllisti ihmisiä viime vuosiin saakka, mutta nykyisin Alavus tunnetaan rakennustuoteteollisuudestaan. Työtä on perinteisesti ollut kohtuullisesti tarjolla, mutta Alavudelle – kuten muuallekin Suomeen kaivattaisiin lisää suorittavaa työtä. Tarvitsemme siis työtä, jota voisi tehdä ne ihmiset, joilta puuttuu ammatillinen koulutus.

Kuvio 4 osoittaa, että Alavuden työttömyysprosentti 11,8 prosenttia, oli hyvin lähellä koko maakunnan (11,7) työttömyysprosenttia.

Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta kunnittain

TEM Työnvälitystilasto / Työ- ja elinkeinoministeriö, Työnvälitystilasto

Kuvio 4. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta kunnittain (TEM Työllisyyskatsaus 2/2016).

Kuntaliitos Töysän kanssa vuoden 2013 alussa sai aikaan sen, että kunnan työttömyysprosentti nousi. Töysässä oli enemmän työttömiä kuin Alavudella. Kuntaliitos toi mukanaan haasteita myös aktivointityöhön. Oli sovittava yhteen kahden kunnan menetelmät ja toimintatavat. (Paavola 2016)

6.2 Työllistämistyön historia Alavudella

Kuntouttavan työtoiminnan lain tultua voimaan 2001, se todettiin viimesijaiseksi palvelumuodoksi, jonka vuoksi se oli myös Alavudella pitkään kehittämätöntä. Sosiaalitoimen ja TE-toimiston toteuttamissa aktivointisuunnitelmissa pyrittiin aina löytämään asiakkaalle palvelu työvoimahallinnon toimenpiteistä – joihin kuntouttava työtoiminta ei kuulunut. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistujia oli vuositasolla alle 10 aina vuoteen 2007 saakka.

Paavolan (2016) toteaa, että vuonna 2006 tapahtui iso muutos, kun työmarkkinatukirahoituksen uudistamisessa kunnat veloitettiin maksamaan 50 prosenttia pitkäaikaistyöttömien työmarkkinatukikustannuksista. Aiemmin viimesijainen palvelumuoto eli kuntouttava työtoiminta muuttui uudistuksen myötä ensisijaiseksi palveluksi kuntien näkökulmasta, sillä rahoitusvastuu siirtyi kunnille. Toiminnassa

mentiin talous edellä, mutta toisaalta syntyi myös tavoite järjestää palveluita uudella tavalla. Voidaan ajatella, että koko kuntouttavan työtoiminnan palvelu luotiin vasta tämän uudistuksen myötä. Työmarkkinatuen kuntaosuuksissa on parhaimpina vuosina päästy alle 100 000 euroon vuodessa, mutta 2015 maksuosuus oli lähes 300 000 euroa. Pienemmät sakkomaksut kertoivat sosiaalityön ja palveluiden järjestämisen aktivoitumisesta. Maksujen määrä on suoraan verrannollinen aktivointiasteeseen, joka olikin parhailaan Alavudella noin 60 prosenttia.

Paavola (2016) kertoo, että vuonna 2015 toteutettiin jälleen työmarkkinatuen uudistus. Vastuuta siirrettiin kunnalle aiempaa enemmän. Muutoksen myötä kunta joutui maksamaan 50 prosenttia 300 päivää työmarkkinatukea saaneen asiakkaan työmarkkinatuesta. Tämä lisäsi työmarkkinatuen kustannuksia kaupungille vuonna 2015 yli 30 prosenttia. Aktivointiprosentti vuonna 2015 oli 47,8 prosenttia. Aktivointiasteen lasku johtuu Paavolan (2016) mukaan siitä, että ihmisiä on enemmän työttömänä. Lisäksi työmarkkinatuen maksulistan kasvu johtaa vääjäämättä aktivointiasteen laskuun, mikäli samassa suhteessa ei saada aktivoitua asiakkaita toimenpiteisiin. Yhtenä haasteena aktivoinnille ja työllistämistyölle Paavola näkee kuntaliitoksen, joka tapahtui Töysän kanssa vuoden 2013 alussa. Töysässä oli pitkäaikastyöttömiä suhteessa enemmän kuin Alavudella ja kuntaliitoksen myötä töysäläiset työttömät siirtyivät Alavuden työttömiksi. Asiakkaita on pyritty aktivoimaan ja osallistumaan, mutta Paavolan mukaan siltikin luvut ”polkevat” paikallaan. Jatkuvat hallinnon uudistukset takaavat hallinnollista työtä, palveluiden kehittämisen kustannuksella.

6.3 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen, prosessi ja toimijat

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä on vastannut Alavuden kaupunki ja 1.1.2016 alkaen järjestämisestä vastaa Kuusiokuntien sosiaali- ja terveystyöntekijät. Yhteistyötä toteutetaan työllistämisyksiköissä, avotyötoimintapaikoissa, ryhmissä sekä TE-toimiston ja muiden toimijoiden kanssa. Työtoimintaa järjestetään Alavudella kaupungin eri toimipisteissä, Alavuden seurakunnassa sekä erilaisissa yhdistyksissä. Työtoimintaa voivat olla esim. avustavat tehtävät rakennus, purku- ja remonttikohteissa, puistotyössä, mattopesulassa, kierrätyskeskuksessa,

koululaisten iltapäiväkerhossa, päiväkodissa, suurtalouskeittiössä, vanhustyössä sekä kehitysvammaatyössä tai työpajalla. (Alavuden kaupunki, 2016.)

Paavola (2016) kertoo asiakkaan ohjautuvan kuntouttavaan työtoimintaan palvelutarpeen mukaan. Velvoittavaksi kuntouttava työtoiminta tulee silloin, kun asiakkaalle on maksettu 500 päivää työmarkkinatukea. Alavudella moniammatillinen tiimi kokoontuu Kelan työmarkkinatuen listan läpikäymiseksi joka kuukausi ja poimii uudet asiakkaat, jotka kutsutaan aktivointisuunnitelman tekoon. Aktivointisuunnitelman tuloksena osa asiakkaista aloittaa kuntouttavan työtoiminnan. Asiakkaan mielipidettä kuunnellen ja tarpeita kartoittaen asiakkaalle mietitään sopivaa työtoiminnan muotoa (työtoimintayksikkö, avotyö, yhdistys, ryhmä). Asiakkaalla on mahdollisuus osallistua kuntouttavaan työtoimintaan myös silloin, kun hän on työttömänä, mutta pitkäaikaistyöttömyyden määritelmä ei täyty. Tavoite on aktivoida ja osallistaa myös niitä asiakkaita, joita velvoite ei vielä koske. Aktivointisuunnitelma johtaa aina jonkin palvelun tarjoamiseen asiakkaalle.

Paavola (2016) kertoo Alavudella kuntouttavassa työtoiminnassa olevan neljä väylää; työllistämisyksiköt, avotyötoiminta, yhdistykset ja ryhmätoiminta. Työllistämisyksiköissä eli työpajalla ja mattopesulassa on rekrytoitua henkilökuntaa työllistämistyöhön. Avotyötoiminnassa toteutettu kuntouttava työtoiminta pitää sisällään kunnan eri hallintokunnissa olevat avustavat työtehtävät ja ohjaajana toimii osaston esimies. Avotyössä oleville tarjotaan työvalmennusta kaupungin työvalmentajan toimesta. Lisäksi avotyötoiminnan ostoja hankitaan paikallisilta yhdistyksiltä, jotka tarjoavat mahdollisuutta kuntouttavan työtoiminnan suorittamiseen yhdistyksessä. Yhdistyksissä toimiville asiakkaille tarjotaan työvalmennusta, sillä useinkaan yhdistyksistä ei löydy sellaista ammatillisuutta, jota työvalmentajuus edellyttää. Yhdistyksille maksetaan 10 euroa päivässä kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä ja he vastaavat työn ohjauksesta työtoimintapisteessä. Alavudella toteutetaan lisäksi ryhmätoimintana kuntouttavaa työtoimintaa, joka on käynnistynyt Alavudella vuonna 2012.

Paavola (2016) ajattelee ryhmien suosion kasvun syyksi halpaa tapaa järjestää ryhmiä ja toisaalta sitä, että jokaisella on mahdollisuus osallistua. Työllistämisyksiköiden toiminta perustuu jonkin tietyn työn tekemiselle tai aiheen ympärille (esim. puutyö tai mattojen pesu), kun puolestaan ryhmässä pääpaino on keskustelulla ja

osallisuudella. Hän tiedostaa sen, että kuntouttavaan työtoimintaan liittyy eettisiä jännitteitä, sillä kuntouttavan työtoiminnan kaksijakoinen näkemys jakaa ajatuksia. Hänen mukaansa osa ihmisistä ajattelee, että kuntouttava työtoiminta on ihmisten ”kyykyttämistä” ja ihmiset laitetaan tekemään rahaa, mutta toisaalta vastapuolella on ajatus vastikkeellisesta toimeentuloturvasta. Paavolan mukaan aiheesta tehdyissä tutkimuksissa asiakkaiden todetaan olleen tyytyväisiä mahdollisuudesta osallistua ja siihen, että he saavat toteuttaa itseään toimijoina. Kuntouttava työtoiminta on suuri hyödyntämätön resurssi yhteiskunnalle, esim. vanhusten ulkoilutus. Osallistavan sosiaaliturvan ajatuksena voikin tulevaisuudessa olla velvollisuus osallistua vastaavaan toimintaan toimeentuloturvan saamiseksi. Paavolan ajatuksen mukaan kuntouttavalla työtoiminnalla on vaikutusta ihmisen osallisuuteen. Ihmiset ovat luoneet työtoiminnassa omia yhteisöjään, jotka kantavat myös vapaaajalla. Erilaisiin yhteisöihin saattamisella ehkäistään myös syrjäytymistä.

6.4 Toiminnan kehittäminen

Paavola (2016) toteaa, että kuntouttavan työtoiminnan laatu on jatkuvasti kehittämisen alla. Tavoitteena on kehittää toimintaa asiakaslähtöisesti, mutta myös taloudellinen tilanne huomioiden. Yhtenä laadun mittarina voidaan ajatella olevan ihmisten jatkopolkujen määrä, eli se kuinka moni asiakas pääsee kuntouttavasta työtoiminnasta palkkatuelle, opiskelemaan tai avoimille työmarkkinoille. Toisaalta voidaan mitata myös ihmisen hyvinvoinnin, osallisuuden ja toimijuuden lisääntymistä. Tulisi päästä irti ihmisten ”säilyttämisestä” ja saada kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia toimintakykyisyyden lisääntymisen myötä myös etenemään työllistymispoluillaan.

Työn sisältöjen kehittäminen on Paavolan (2016) mukaan tärkeä asia. Täytyy löytää uusia toimintatapoja toteuttaa kuntouttavaa työtoimintaa. Työn sisältöjen kehittäminen myös olemassa oleviin työtoimintapaikkoihin on olennaista. Mikäli uusia työpaikkoja ei saada syntymään, on kehitettävä esim. työpajalle uusia toimintamalleja, joita voidaan tarjota asiakkaille. Tulevaisuudessa kaikki työmarkkinatuen maksulistalle uutena tulevat asiakkaat voitaisiin ohjata kolmen kuukauden mittaiseen vastaanottoryhmään, jonka aikana selvitettäisiin se, ohjautuuko asiakas työ-

toimintayksikköön, pidempiaikaiseen ryhmään, työkokeiluun tai johonkin muuhun toimenpiteeseen. Oleellista mallissa olisi tehostetun palvelun saaminen starttiryhmissä

6.5 Tulevaisuuden haasteet

Työmarkkinatuen maksulistalla on Paavolan (2016) ajatuksen mukaan noin 30 prosenttia asiakkaita, jotka hakevat jatkuvasti eläkettä, tai eivät todellisuudessa ole työkykyisiä. Määräaikaiset kuntoutustuet ja kuntouttavat palvelut eivät kulje rinnakkain, vaan asiakkaan kuntoutuspalvelut ovat hyvin vähäiset kuntoutustuen aikana. Tämä olisi asia, jonka olisi syytä muuttua. Vaikeat päihde- ja mielenterveysongelmaiset asiakkaat tuottavat haastetta myös tulevaisuudessa. Mitä ovat ne palvelut, joita heille tarjotaan tulevaisuudessa. Asiakkaiden osallisuutta pyritään lisäämään ja heidän toimijuuttaan vahvistamaan. Alavudella toteutetaan siis aktiivisen sosiaalipolitiikan tavoitteita.

Paavolan (2016) näkemyksen mukaan tulevaisuuden haasteet liittyvät tuleviin so-temalleihin, eli tulossa on todennäköisesti maakuntamalli. Kenelle työllisyydenhoito silloin kuuluu? Hän miettii, että ovatko työllistymistä tukevat palvelut sosiaalipalvelua, sosiaalista kuntoutusta tai mihin rajaan saakka ne sitä ovat. Valtio haluaa siirtää vaikeasti työllistyvien palvelun kokonaan kunnan vastuulle. Selvityksessä on esim. malli jossa TE-palveluiden virkailija siirtyy kunnan työntekijäksi. Pelkona on, että kuntaan rakennetaan jotakin uutta ja sote-uudistuksen myötä taas rakennetaan maakuntaan uutta. Toisin sanoen TE-palvelut tulevat kuntaan ja sote ”menee” maakuntaan. (Paavola 2016.)

Suurimpana haasteena Paavola (2016) kokee työpaikkojen puuttumisen Suomesta. Tarvitsisimme nimenomaan työpaikkoja, joihin ei vaadita pitkää koulutusta eli ns. suorittavan työn työpaikat puuttuvat tällä hetkellä. Tämä johtaa väistämättä matalapalkkaisten työpaikkojen synnyttämiseen, mutta tärkeintä olisi työ – ei siitä saatava korkea palkka. Ongelmaksi Paavola nimeää myös sen, että yhteiskunta mahdollistaa kotona olemisen, eli tällä hetkellä kotona olemisesta saa kohtuullisen korvauksen. Kannustinloukot tulisi purkaa, sillä työn tekemisen pitäisi olla taloudellisesti selvästi kannustavampaa, kuin kotiin jäämisen.

7 TUTKIMUS JA SEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron tutkimukseni toteuttamisesta laadullisena tutkimuksena. Tutkimukseni koostuu kahdesta eri aineistosta, joissa käytin kahta eri tutkimusmenetelmää. Tutkimusmenetelmänä yksilöhaastatteluissa käytin teemahaastattelua sekä ryhmähaastatteluissa fokusryhmähaastattelua. Tässä luvussa kerron myös tutkimustulosten analysoinnin periaatteet sekä käyn läpi tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

Tutkimukseni tavoitteena on löytää vastaus seuraaviin kysymyksiin.

1. Millainen merkitys ryhmätoiminnalla on asiakkaalle?
2. Millaisia merkityksiä ohjaajat kokevat ryhmätoiminnalla olevan asiakkaille?
3. Millaisia sisältöjä ja teemoja ryhmissä käsitellään?
4. Millaisena asiakkaat ja ohjaajat kokevat ryhmätoiminnan?

7.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Aihe, jossa tutkitaan ihmisten kokemuksia ja kenties vaikeitakin elämäntarinoita, ei sovellu tutkittavaksi määrällisellä tutkimusmenetelmällä. Koen, että tutkimuksessani oli tärkeää saada esille syvällisiä ja aitoja näkemyksiä, jolloin päädyin tekemään laadullisen tutkimuksen.

Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä Alavudella. Halusin saada tietää asiakkaiden kokemuksia ryhmätoiminnasta, sen vaikuttavuudesta ja sisällöistä. Tutkimukseni toisessa osassa haastattelin ryhmien ohjaajia ja halusin selvittää heidän kokemuksiaan ryhmätoiminnasta, vaikuttavuudesta ja sisällöistä. Tavoitteenani oli saada kattava kuva asiakkaiden ja ohjaajien näkemyksistä ja kokemuksista.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jonka avulla pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti kohteen laatua, ominaisuuksia ja

merkityksiä. (Jyväskylän yliopisto, [viitattu 12.3.2016]). Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 22) mukaan Glesnen ja Peshkin (1992) mielestä kvantitatiivinen tutkimus pyrkii yleistettävyyteen ja ennustettavuuteen, kun puolestaan kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja toimijoiden ajatuksien ymmärtämiseen.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007, 157) toteavat, että laadullisen tutkimuksen lähtökohta on todellisen elämän kuvaaminen. Heidän mielestään todellisuus on moninainen. Pyrkimys on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 17–19) mukaan teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on suuri. Heidän mukaansa se mihin laadullinen tutkimus nojaa niin tutkimuksen perusteluissa kuin määrällisen tutkimuksen kritiikissä, on havaintojen teoriapitoisuus. Tällä tarkoitetaan, että sillä millainen yksilön käsitys ilmiöstä on tai millaisen merkityksen tutkittavalle ilmiölle annetaan, vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Kirjoittajien mukaan ei ole olemassa objektiivista tietoa, vaan kaikki tieto on subjektiivista, ja tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa.

7.2 Teemahaastattelu

Tutkimusmenetelmänä asiakkaiden yksilöhaastatteluissa käytin teemahaastattelua. Haastattelin yhteensä seitsemän asiakasta, joista yksi vaihtui viime hetkellä, sillä haastateltava oli sairastunut. Päädyin teemahaastatteluun, koska halusin saada tutkittavasta asiasta mahdollisimman syvällisen ja laajan käsityksen ja halusin myös, että haastateltava ymmärtää sen, mitä kysyn. Haastattelutilanteessa jouduinkin tarkentamaan joitakin kysymyksiä, joten menetelmä oli onnistunut. Haastattelut tapahtuivat ryhmien todellisissa toimintaympäristöissä. Haastatteluista neljä toteutui eräässä matkailukeskuksessa, joissa haastateltavat olivat toteuttamassa työtoiminnan päivää. Yksi haastattelu tapahtui työpajan tiloissa, yksi remontoitavassa asunnossa, jota kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat remontoivat ja viimeinen oli haastateltavan työtoimintapaikalla vanhusten palvelutalossa. Haastattelun aluksi kerroin haastattelun tarkoituksen ja teemat, joista tulisin haastattelua tekemään. Haastattelu oli keskustelun omainen, mutta minä tutkijana johdin

sitä, jotta keskustelu pysyi teeman ympärillä. Totesin, että teemahaastattelurunko (Liite 1) toimi myös käytännössä, sillä se toi esille niitä asioita, jotka olivat tutkimuksen kannalta merkittäviä. Haastattelut olivat pituudeltaan 30-45 minuuttia.

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 34–36) mukaan haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumuotoja. Haastattelu on joustava menetelmä ja soveltuukin erilaisiin tutkimus tarkoituksiin. Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Toisaalta haastattelutilanteessa saadaan myös paljon epärelevanttia materiaalia tutkimusaiheen kannalta.

Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään tiettyjen valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa korostuvat ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti. Etukäteen valitut teemat pohjautuvat tutkimuksen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77–78.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2001,47–48) mukaan teemahaastattelu keskittyy nimensä mukaisesti teeman ympärille, eikä ole sidottu tiettyihin kysymyksiin vaan teeman ympärillä käytävään keskusteluun. Tämä tuo haastateltavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa myös huomioon sen, että haastateltavien tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat olennaisia, kuten myös se, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa.

7.3 Fokusryhmähaastattelu

Tutkimukseni toinen aineisto koostuu fokusryhmähaastatteluista. Haastattelin yhdeksää kuntouttavan työtoiminnan ryhmän ohjaajaa kahtena eri ryhmänä. Toisessa ryhmässä oli neljä osallistujaa ja toisessa oli viisi osallistujaa. Haastattelut toteutettiin Alavuden kaupungintalon neuvottelutiloissa. Fokusryhmähaastattelun rungon muodosti saman tyyppinen haastattelurunko (Liite 2), joka oli käytössä yksilöhaastatteluissa. Kysymysten muodot oli muutettu niin, että ne sopivat ryhmälle ja ohjaajille esitettäväksi. Tavoitteena oli saada valituista teemoista aikaan keskus-

telua, ja tämä onnistui hyvin. Haastattelut olivat pituudeltaan tunnista puoleentoista tuntiin.

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 61) mukaan fokusryhmähaastattelu eli täsmäryhmähaastattelu on ryhmähaastattelun alalaji. Ryhmähaastattelua voidaan toteuttaa keskustelun muotoisena, jolloin osanottajat kommentoivat asioita vapaasti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelija puhuu usealle haastateltavalle yhtä aikaa, mutta suuntaa välillä kysymyksiä myös ryhmän yksittäisille jäsenille. Ryhmähaastattelulla on suuri merkitys silloin, kun halutaan tietää, miten haastateltavat muodostavat yhteisen kannan esitettyyn kysymykseen. Ryhmähaastattelun etuna yksilöhaastatteluun verrattuna voidaan pitää sitä, että tietoa saadaan nopeasti usealta vastaajalta. Ongelmana voidaan pitää ryhmäkeskustelujen purkamista sekä analyysin tekoa tallenteista. Tutkijan saattaa olla vaikea päätellä, kuka osallistujista on äänessä.

Litterointia helpotti se, että tutkijana tunsin haastateltavat ryhmien ohjaajat. Litterointivaiheessa pystyin äänen perusteella päättelemään kuka puhui. Myös kaikki ohjaajat tunsivat toisensa. Koska tunsin ohjaajat entuudestaan, niin ohjaajien oli helppo keskustella kanssani ja keskenään asioistaan.

7.4 Tutkimustulosten analysointi

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 135–136) mukaan teemahaastattelun aineisto on yleensä runsas. Materiaali on sitä rikkaampi, mitä syvemmäksi dialogi muotoutuu haastattelijan ja haastateltavan välille. Analyysivaiheen tekee mielenkiintoiseksi ja haastavaksi, mutta myös työlääksi, aineiston runsaus ja elämänläheisyys. Analyysivaihe koetaan usein erityisen aikaa vieväksi ja tuskalliseksi prosessiksi. Laadullisen tutkimuksen analyysi alkaa usein jo haastattelutilanteessa. Tutkija saattaa tehdä haastattellessaan havaintoja ilmiöistä niiden useuden, toistuvuuden tai erityistapausten perusteella. Tutkija voi tyypitellä tai hahmotella malleja syntyneistä havainnoistaan.

Opinnäytetyöni analyysimenetelmäksi muotoutui haastatteluaineiston litterointi ja teemoittelu. Litteroinnilla tarkoitetaan haastattelun kirjoittamista sanasta sanaan,

joka voidaan tehdä koko haastatteludialogista, tai se voidaan tehdä valikoiden vain teema-alueista. Litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteisiä ohjeita. Tutkimustehävä määrittelee sen, kuinka tarkkaan litterointiin on tarpeen ryhtyä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138–139.) Tein litteroinnin ja teemoittelun heti haastattelujen jälkeen, sillä kuten Hirsjärvi & Hurme (2001, 135) toteavat, on analyysiin ryhdyttävä mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen, kun aineisto on tuore ja inspiroi tutkijaa.

Valitsin litterointimenetelmäksi koko haastatteludialogin litteroinnin, sillä halusin olla varma, ettei mitään olennaista jää litteroinnin ulkopuolelle. Litteroinnin jälkeen teemoittelin haastattelun ennalta määrittelemäni haastattelurungon mukaisiin teemoihin. Haastattelurunko oli laadittu tutkimuskysymysten pohjalta. Teemoittelussa painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95). Teemoittelun jälkeen etsin teemaan liittyviä merkityksellisiä asioita kunkin teeman alta. Tein jokaiselle haastattelulle oman tiedoston ja tulostin ne itselleni vierekkäin. Merkitsin tulosteisiin eri väreillä eri teemat, jonka jälkeen pääsin tekemään syvällisempää analyysiä. Hirsjärvi & Hurme (2001, 141) toteavat, että aineiston purkamisessa voi käyttää tietokonetta apunaan niin, että tallentaa kunkin haastateltavan tiedot yhteen tiedostoon, mutta käyttää kullekin teemalle eri sivuja.

Haastattelut koostuivat seuraavista teema-alueista; asiakkaan taustatiedot, ryhmän merkitys asiakkaalle, ryhmän ohjaajan merkitys ja ryhmien sisällöt. Lisäksi (haastattelutilanteissa) huomasin, että tutkimuksen kannalta oli järkevä kysyä asiakkaan ajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Tutkimukseni toisessa osassa teemat painottuivat ohjaajien näkemyksiin ryhmätoiminnan merkityksestä, ryhmien sisältöön sekä aikatauluihin sekä kehittämiseen.

7.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2007, 226–227) painottavat, että kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Tulosten luotettavuus ja pätevyys kuitenkin vaihtelevat. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on mahdollista käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen reabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta eli sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Hirsjärvi ym. (2007, 176–177) kirjoittavat, ettei laadullisen tutkimuksen tar-

koituksena ole etsiä keskimääräisiä yhteyksiä tai tilastollisia säännönmukaisuuksia. Tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Saturaation käsitteellä tarkoitetaan aineiston kylläntymistä. Saturaatio todetaan tapahtuneen, kun samat asiat alkavat kertautumaan haastatteluissa.

Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteutuksesta kohentaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. On kerrottava selkeästi ja totuudenmukaisesti aineiston tuottamisen olosuhteet. Haastattelututkimuksessa kerrotaan olosuhteista ja paikoista, joissa aineisto kerättiin. On hyvä kertoa myös haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastattelutilanteissa ja myös tutkijan oma arvio tilanteesta. Analyysissä puolestaan on keskeistä luokittelujen tekeminen. Lukijalle tulee kertoa luokittelun synty ja perusteet. Tulosten tulkintaan puolestaan pätee tarkkuuden vaatimus; on hyvä kertoa millä perusteella tutkija esittää tulkintoja, mihin hän oman päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 227–228.)

Hirsjärven ym. (2007, 23–26) mukaan kysymykset hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä ovat etiikan peruskysymyksiä. Tutkimuksen tekemiseen liittyy useita eettisiä kysymyksiä, jotka tutkijan on otettava huomioon. Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Tutkijan tulee kunnioittaa ihmisen itsemääräämisoikeutta antamalla ihmisille mahdollisuuden päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen. Hirsjärvi & Hurme (2001, 20) toteavat, että ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpinä eettisinä periaatteina on informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset sekä yksityisyys.

Asiakkaat valikoituivat sattumanvaraisesti tutkimukseeni. Ryhmien ohjaajat olivat tiedustelleet omissa ryhmissään vapaaehtoisia ja toisaalta sellaisia asiakkaita, jotka ohjaajien mielestä kykenivät vastaamaan esitettyihin kysymyksiin. Ohjaajan saatua suostumus menin ryhmän seuraavaan tapaamiseen mukaan ja varmistin vielä asiakkaalta suostumuksen osallistua tutkimukseen. Tutkimuksessani on panostettu eettisyyteen, sillä kerroin haastateltaville heti tutkimuksen tarkoituksen, julkaisupaikan ja sen, ettei heitä tulla tunnistamaan vastausten perusteella. Suorat lainaukset ovat numeroitu H1, H2, mutta mitään muuta tunnistetietoa, kuten ikää tai sukupuolta en ole tuonut julki – vaikka ne toki kirjasin litteroituun tekstiin. Haastattelut on litteroinnin jälkeen tuhottu poistamalla tiedostot ja litteroitu materiaali on hävitetty samalla tavoin.

Tutkimukseni luotettavuutta lisää se, että olen tuonut julki haastattelujen keston (vaihteluvälin), haastattelujen tekemisen olosuhteet ja häiriötekijät. Olen panostanut luokittelujen tekemiseen ja mahdollisimman tarkkaan analyysiin. Ohjaajien valikoituminen tutkimukseen noudatti erilaista kaavaa. Alavuden kaupunki oli tilannut SOS II –hankkeen kautta TKI-harjoittelunani tehtävän tutkimuksen, jossa tutkitaan ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa. Haastattelutilanteeseen oli osoitettu osallistumaan kaikki ryhmien ohjaajat. Tunsin kaikki ohjaajat entuudestaan, sillä Alavuden kaupunki oli entinen työnantajani. Haastattelutilanteessa haastateltavien tunteminen oli selvä etu, sillä pystyin litterointivaiheessa tunnistamaan puhujan äänestä. Istumajärjestyksen perusteella numeroin vastaajat H1-H9, osallistujien määrän mukaisesti. Haastateltavien ikä, sukupuoli eikä muukaan tunnistettava tieto tullut julki, jotta haastateltavien anonymiteetti säilyy.

8 TUTKIMUSTULOKSET ASIAKKAIDEN YKSILÖHAASTATTELUISTA

8.1 Haastattelutulosten toteutus

Haastateltavien asiakkaiden löytämiseksi keskustelin Alavuden kaupungin sosiaaliohjaajien kanssa heidän ohjaamistaan ryhmistä. Sovimme, että jokaisesta ryhmästä haastatellaan ainakin yksi asiakas. Haastateltavat asiakkaat valikoituivat sillä perusteella, kuka asiakas sattui haastattelupäivänä olemaan paikalla. Ohjaajat olivat jo ennakkoon kysyneet vapaaehtoisia haastatteluun osallistujia ja toisaalta sellaisia asiakkaita, jotka pystyivät tuottamaan keskustelua aiheesta.

Haastattelutilat valikoituivat siten, että niissä oli hiljaista ja rauhallista toteuttaa haastatteluja. Kerroin jokaiselle asiakkaalle, että palkitsen asiakkaan haastattelun päätyttyä joko kahvipaketilla tai suklaalevyillä.

8.2 Haastateltujen taustatiedot

Haastattelin tutkimusta varten seitsemän kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. lähtään haastateltavat olivat 24 – 55 -vuotiaita. Haastateltavista neljä oli naista ja kolme miestä. Haastateltavia yhdisti pitkäaikaistyöttömyys ja osallistuminen ryhmämuotoiseen kuntouttavaan työtoimintaan.

Työkokemus. Haastateltavien suuresta ikähaitarista johtuen osa asiakkaista ei ollut ehtinyt saamaan lainkaan työkokemusta, kun taas osa haastateltavista oli tehnyt töitä vuosikymmeniä. Kaikilla asiakkailla oli kuitenkin jonkinlainen kosketuspinta työelämään, joko palkkatyön tai työkokeilun kautta. Pääosin työtehtävät ovat olleet suorittavan tason työtehtäviä, sillä yhdelläkään asiakkaalla ei ollut korkeakoulututkintoa suoritettuna.

No mä olen ollut päiväkodeissa töissä ja viimesenä oon ollu perhepäivähoitajana, lasten. Ja enimmäkseen lastenhoitoalalla, silloin nuorena oon ollu eri alalla ja ammattini on ompelija. (H2)

Oon tehny kaikennäköstä, oon ollu sahurina 20 vuotta yhteen me-noon. Viitenä-kuutena kesänä ollu peltisepän töissä peltiasentajana. (H1)

Puu, metalli- ja kiinteistöalan töitä oon tehny. (H7)

Oon mä työkokeilussa ollu. (H5)

Koulutus. Haastateltavat tuottivat tietoa koulutustaustansa. Osalla ei ollut min-
käänlaista ammatillista koulutusta, pääosalla oli kuitenkin joku ammatillinen tutkin-
to suoritettuna. Korkeakouluopintoja oli suorittanut yksi haastateltu, mutta ne olivat
jääneet kesken. Ajan henki on aikoinaan ollut se, ettei ammatillista koulutusta ole
vaadittu, vaan työhön on voinut päästä ilmankin. Yksi asiakkaista ei muistanut
valmistumisvuottaan, eikä ole tehnyt alan työtä päivääkään valmistumisen jälkeen.

No ei sillai, se vaan jotenki jäi kun oli helppo päästä sillon 80-luvulla,
kun mun lapset oli pieniä. Sillon ei ollut se koulutus niin, 80-luvulla tär-
kee. Nykyäähän ei pääse niin helposti eri ammatista yhtäkkiä. (H2)

Ei oo, aivan itte oppinu taikka opetettu. (H1)

Oon maanrakennuskoneen kuljettaja. (H4)

Mulla on puualan perustutkinto, oon valmistunu 2010 tai 2011. (H5)

Työttömyys. Asiakkaita yhdistävä tekijä on työttömyys. Kaikki olivat veloitettuja
osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan pitkäaikaistyöttömyyden perusteella.
Asiakkaiden työttömyysjaksot vaihtelivat kahden ja kahdeksan vuoden välillä.
Usealla haastatellulla työttömyyteen liittyi jokin sairaus, joka esti työn tekemisen.
Osaltaan tämä saattoi selittää pitkiä työttömyysaikoja. Työnteko ei välttämättä ollut
haastatelluille ensisijainen vaihtoehto, vaan osa odotti eläkettä tai muutoin selvyyt-
tä tilanteeseensa. Kysyin myös asiakkaan mielipidettä siitä, miksi hän on nyt tyt-
tömänä ja syitä työttömyyteen olivat sairauksien lisäksi muun muassa paikkakun-
nalle muutto ja tästä johtuva outo ympäristö.

2007 muistaakseni jäin ensimmäiselle sairauslomalle kun mulla alkoi
selkä vaivaa. Sillon mä olin kuukauden sairauslomalla ja yritin mennä
keittiöalalle, kun mähän oon käyny työttömien joku tämmönen keittiö-
kurssi Ähtärissä oli semmonen, te-toimisto järjesti. Mä kävin kokeilees
keittiöalaa, mutta en pystynyt kun selkä alko taas särkee. Sitte mä oon

hakenu eläkettä, mulle sanottiin että eläkettä kannattaa hakee, koska sä et pysty mihinkään työhön. Hain neljä kertaa sairauseläkettä ja viimesellä kerralla sain, mutta vaan puolet. Eli keva myönsi mutta Kela ei. Oon puoliksi eläkkeellä ja puoliksi työtön. (H2)

Outo ympäristö, muutettiin tänne. On 2010 muutettu Alavudelle. Seinäjoella on verkostot, oon siellä asunu aiemmin 20 vuotta, mutta ei niitä vaan oo. (H4)

Kuntouttavan työtoiminnan ryhmä. Tutkijana halusin tietää, minkä vuoksi asiakkaat ovat omasta mielestään kuntouttavan työtoiminnan ryhmässä. Osa ei osannut sanoa syytä tai koki, että heitä uhattu kaiken menettämisellä, mikäli ei osallistu ryhmään. Yksi haastatelluista koki, että hänet oli määrätty ryhmään. Yhden haastatellun ajatuksena oli saada tilanteeseen kartoitusta ja jotakin tekemistä päiviin. Yksi haastatelluista koki pitkäaikaistyöttömyyden suorana seurauksena kuntouttavan työtoiminnan ryhmän. Tuet ja niiden katkeamattomuus ilmoitettiin myös syynä osallistua toimintaan. Myös koulutusmahdollisuuksien selvittäminen ja arkirytmien löytyminen koettiin syyksi osallistua ryhmään.

Sitä voi kysyä ohjaajalta, mä en tiedä – meidät on laitettu sinne. Uhkauksella et jos et mee niin.. (heh) menetät kaiken. (H2)

Joo se, no.. ne määräs mut. Että mähän oon osa-aikaeläkkeellä jotta tuota selkäranka reumaa on ja kaikkia noita vikoja on. Meinaan yrittää vielä kokoaikaeläkkeelle pääsis. Täältäkin kuulemma kirjoitetaan siten paperi siihen hakemukseen tästä. (H1)

No sehän oli silloin että kartotaan vähän tätä kuntoa ja tota et jotaki, kun töitä saa, mähän oon hakenu. Jotakin tekemistä. Mun mielestä on ollu ihan hyvä. (H3)

Justiin tän pitkäaikaistyöttömyyden takia. Kun ei oo niitä töitä löytynyt, niin jotain pitää olla. (H4)

No ainakin et noi tukiasiat juoksee, eikä tuu mitään karensseja eikä muuta tämmöstä niitten kanssa ongelmia. (H5)

No olen selvittelemässä niitä koulutusmahdollisuuksia ja vähän tuo sitä rytmiä arkeen, etten mä vaan istu kotona ajan kotona. (H6)

8.3 Ryhmän merkitys asiakkaille

Kysyttäessä ryhmän vaikutuksesta omaan elämään, olivat vastaukset kovin erilaisia. Osa haastatelluista koki, ettei ryhmällä ollut vaikutusta ja osa taas koki, että vaikutusta oli. Ryhmä aiheutti järjestelyjä omaan elämään, mikä koettiin selvästi työläänä. Yksi haastatelluista koki merkityksellisenä sen, että saa lausunnon, joka voi vaikuttaa työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseen.

Ryhmän vaikutuksena koettiin myös se, että sen avulla tutustui sellaisiin paikkoihin, mihin ei muutoin tulisi tutustuttua. Ryhmän kautta siis avautui uusia mahdollisuuksia myös omalla paikkakunnalla. Lähimatkailu ja oman kunnan tarjontaan tutustuminen oli usealle haastatellulle mieleen. Yksi asiakas ei halunnut kertoa ryhmän merkityksestä enemmän kuin sen, että merkitystä on. Useammalla asiakkaalla oli taustallaan moninaisia ongelmia ja ehkä ryhmä toi heille arkeen sellaista sisältöä, mitä heillä ei normaalissa arjessaan ollut.

Emmä tiää, ei kai sillä omaan elämään oo mitään vaikutusta. Aina tää pajapäivä vaan pitää järjestellä jotenkin, jos sattuu että emännälläkin on menoja lasten kaa. (H4)

No emmä tiedä. Jos täältä nyt saa semmosen lausunnon tosiaan että on työkyvytön. Lääkäriltähän pitää olla kanssa paperia sinne, että se menis läpitte. (H1)

No tää on mielenkiintoinen. Ja sitte kun me käydään näissä erilaisissa paikoissa koska ei tuu käytyä jos sä oot kotona ja sulla on kotona ne omat kuviot. Mutta täällä kun tulee tänne kuntoutukseen niin me ollaan hirveesti käyty erilaisissa paikoissa, nyt siellä Harrissa, taidekeskuksessa käytiin ja täällä Riihon jutussa. Mä en oo tienny ollenkaan että tämmöstä on olemassa. On paljon semmosia asioita joita ei oo tienny olevan olemassa. (H2)

Kyllä se on ollut ihan.. siis merkityksellinen. (H3)

Selvitettäessä ryhmän merkitystä omaan itseensä, haastatellut kokivat, että vaikutukset ovat olleet positiivisia. Ryhmä koettiin kivana asiana, innostavana toimintana. Uusien asioiden kokeminen tuntui haastatelluista mukavalta. Useampi haastateltu oli kokenut piristymistä ja myös vastuuntunnon koettiin heränneen ryhmän myötä. Toisaalta osa haastatelluista ei kokenut ryhmän vaikuttaneen millään tavalla. Tämä saattaa selittyä sillä, että ryhmät olivat erilaisia ja eri teemoihin perustu-

via. Myös jokaisen asiakkaan oma lähtötilanne ja ajatusmaailma vaikuttavat siihen, kuinka ryhmätoiminnan koki.

Tää on ollu kivaa, hirveen innoissani meen aina kotia ja ukolle aina kerron että tehtiin sitä ja se on et "aijaa aijaa" mä huomaan ittestäni et oon innoissani. Ehkä mä oon semmonen luonne et mä innostun asioista et mä. Kaikki uudet asiat on mahtava kokea tässäkin iässä vielä. (H2)

Onhan se kerran viikossa kun käy ni mieltä piristää kun aina jotakin uutta näkee ja kokee tosin. (H1)

Kyllähän mulla muutenkin tää perusrhythmi on ollut täs niinku aina koirienki takia normaali. Asiat tulee hoidettua ja sit päivärytmi pitää kuitenkin olla suht normaali, et en mä voi ikinä minnekään puoleen päivään nukkua kato. Kova meteli on jo ennen (heh). Mutta tosiaan, vastuuntunto et niinku lisänny sitä vastuuntuntoo tai sellasta että, kun tietää, että on mentävä. (H3)

Ei mulla ikinä oo ollu semmosia ongelmia, vaikka oon työtön niin en painu mihinkään synkkyyteen, enkä mihinkään muuhunkaan. (H4)

Yksi asiakas koki ryhmän merkityksenä sen, että voimassa oleva TE-palveluiden karenssi purkautui ryhmässä olon myötä. Asiakkaille maksetaan kuntouttavasta työtoiminnasta 9 euron verotonta ylläpitokorvausta, tämä koettiin myös merkityksellisenä. Yksi vastaajista koki, että käymällä ryhmässä saa edistettyä yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta.

Justiin et mä saan sen karenssin pois. Tokihan saa rahaa enemmän. (H7)

En mä silti koe että mä antaisin jotain erityistä yhteiskunnalla kun mä täällä käyn, mutta tää edistää sitä tunnetta. (H6)

Haastateltavat kertoivat myös, millaisia vaikutuksia ryhmällä oli omaan hyvinvointiin ja osallisuuteen. Osa haastateltavista koki, että ryhmällä oli suuri vaikutus. Ilman ryhmää he olisivat syrjäytyneempiä. Ryhmän koettiin myös piristävän. Toisaalta osa vastaajista koki, ettei mitään suurempaa vaikutusta ole havaittavissa. Yksinäisyys nousi esille, koettiin, että yksinäisille ihmisille ryhmä voi olla elämys.

Kun mä mietin sitä, et toisaalta me jotka ollaan naimisissa ja näin että mut nää jotka on meilläkin ryhmässä on näitä yksinäisiä, niin varmaan niillekin se on varmaan elämys kerran viikossa. Että kyllä mä pärjään ilman tätäkin, mutta kyllä täällä on ihan kivakin olla että sillai. (H2)

Kyllähän sillä varmaan hyvinvointiin on.. se virkistää kerran viikossa käydä täällä. (H1)

Kyllä sillä on aika suuri merkitys, että muutenhan mä olisin aivan täysin syrjäytynyt jos mä en tässä ryhmässä olisi ja tosiaan että, tuntuu että on osa sitä yhteiskuntaa (heh) ainakin yrittää olla. (H6)

Positiivinen vaikutus, on ainakin joku ns. pakollinen.. tai täytyy ja täytyy.. no niin.. tietää ainakin että sinä päivänä pitää mennä ja tehdä se. (H7)

Perheellinen haastateltu koki, että elämässä oli paljon muutakin, kuin kuntouttava työtoiminta ja ryhmä. Osa ryhmiin osallistuvista kulki maksuttoman palvelukyydin mukana työtoimintaan ja taksimatka koettiin sosiaalisena tapahtumana. Myös positiivinen elämänasenne nousi esille, eli vaikka on työtön, niin synkkyyteen ei oltu vajottu.

No onhan sillä nyt. Ei se nyt merkittävin ole, että kyllä muut asiat tietysti elämässä, tää tilanne että on mies ja talo ja koirat ja nämä kaikki päivittäiset ja normaalit hommat mitä siihen kuuluu kaikki. Kyllä se on henkireikä mullekin, koska tota täs niinkun – vaikka tossa istuu melkein tunnin tossa taksissa (palvelukyyti) kato, niin se on kuitenkin sellanen sosiaalinen tapahtuma ja sit on hauska kun on oppinu tuntee muita, aina siinä vähän jutellaan. (H3)

Ei kai. Ei mulla ikinä oo ollu semmosia ongelmia, vaikka oon työtön niin en painu mihinkään synkkyyteen, enkä mihinkään muuhunkaan. (H4)

En mä usko että mitään eroa on, en oo huomannu mitään muutoksia (H4)

Selvitin myös millaisena haastatellut kokivat ryhmässä olemisen. Kaikki haastatellut kokivat ryhmän myönteisenä asiana. Ryhmän rikkautena koettiin erilaiset ihmiset, vaikka negatiivisuus ryhmässä välillä harmitti. Useimmilla oli perhe taustalla ja perheettömät olivat nuoria, joilla voidaan olettaa olevan esim. yhteydet vanhempiin tai perheeseen. Vastauksissa nousi ilmi myös asiakkaiden vaikutusmahdollisuus osallistua joko itsenäiseen kuntouttavaan työtoimintaan tai ryhmämuotoiseen kuntouttavaan työtoimintaan ja ryhmä kiinnosti enemmän. Ryhmien toiminnan tavoit-

teena oli matala kynnyksellä mukaan tulemiselle ja vastausten perusteella ryhmiin on ollut helppo tulla.

Ihan kivana, ihan kivoja tyyppisiä kaikki. Me ollaan kaikki erilaisia, mutta toisaalta meillä on ollut hyvä ryhmä siis sellainen että ohjaajakin on sanonut meille, että meillä on ollut hirveän hauskaa yhdessä, että vaikka meillä on negatiivisia joihinkin asioista kauheen negatiivisia mutta taas toisaalta se tasaa meitä sitte. Että on negatiivista ja positiivista, meitä on niinku monenlaista. (H2)

Ihan ok, hyvin erilaisia ihmisiä.. mut mähän tuun toimeen kyllä. Ja vaikka siinä on puhuttu paljon kaikista asioista niin loppujen lopuksi mä tiedän henkilökohtaisia asioita näistä ihmisistä hyvin vähän. (H3)

Tää on aika rentoa, ei oo mitään tiettyä aikataulua tai ei tuu heti sanktiota jos vähän myöhästyy tai tällöstä. Aika helppo kuitenkin tulla. (H6)

Haastateltavat tuottivat tunnetilojaan ryhmään lähtemisen hetkellä, eli millä mielellä he aamuisin kerran viikossa lähtivät mukaan toimintaan. Vastauksista kävi ilmi, että osa koki lähtemisen pakkona, mutta he lähtivät silti. Osa puolestaan lähti mielellään ja odotti viikon ryhmää innoissaan. Haastatellut kokivat kotiin rästiin jäävät työt taakkana, joten ryhmän kokoontuminen joskus myös harmitti. Ne joilla oli hankaluuksia arkirytmien kanssa, kokivat aamulla väsymystä. Yksi haastatelluista vertasi ryhmään lähtemistä työhön lähtemisellä, eli se ei tuottanut ongelmia.

Toisaalta se vähän harmittaa, jos on joku kotityö semmonen just suunniteltu tekevänsä. Mut en mä tiedä, sitten kun mä tuun sinne ryhmään niin unohtuu kaikki muu ja on se ryhmän mukaan heti pääsee. Et ei mua silleen oikeestaan harmita, pikkusen silleen kun joku työ voi jäädä kesken. (H2)

Yleensä ihan hyvällä, että joskus jos sattuu olemaan vähän väsyneempi (heh) ei sit aivan jaksa innostua. Muuten ihan positiivisella mielellä kuitenkin. (H6)

8.4 Ryhmän ohjaajan merkitys

Ryhmän ohjaajalla on perinteisesti suuri rooli ryhmässä. Haastattelussa kysyin heidän mielipidettään ryhmän ohjaajan merkityksestä ryhmässä. Vastauksista nousi ilmi se, että ohjaaja oli tärkeä osa ryhmää ja haastatellut arvostivat sitä, että

ohjaajat olivat kiinnostuneita heidän mielipiteistään. Ohjaajia oli helppo lähestyä ja yksi vastaaja koki, että ohjaajalle voi sanoa melkein mitä vain.

Tottakai sillä on merkitystä, se on aivan siis hyvä että on ohjaaja eihän me pärjättäis. Koska he kuitenkin suunnittelee ja vaikka he kysyy meiltä, että minne mentäis tai mitä me halutaan mutta totta kai on iha-
naa että on yksikin ohjaaja. (H2)

Erittäin suuri merkitys, että nää ohjaajat on kuitenkin sen verran hyviä että ne jaksaa innostaa, että viittii lähtiä tälläseen mukaan. Mun mielestä nää kolme toimii tosi hyvin yhteen, ne on kaikki niin erilaisia. (H6)

Kaikki vastaajat pitivät ohjaajia työssään hyvinä ja luottamuksellisia välejä ohjaajien kanssa tärkeinä. Yksi vastaajista vertasi ohjaajaa esimieheen ja ryhmän toimintaa työssäoloon. Ohjaajien rooli korostui niiden asiakkaiden kohdalla, joilla oli elämässään haasteellisia tilanteita tai ongelmia.

Onhan sillä varmaan iso merkitys. Tuntuu että tai että on joku joka pomottaa (heh). Se on vähän niinku töissä olo. (H4)

No ainaki auttanu on tosi paljon, jos on ollut jotain ongelmia tai kysyttävää ni sitte voi soittaa tai viestitellä tai sitte tässä ihan kahenkesken puhua. (H5)

8.5 Ryhmän sisällöt

Alavudella kokoontui kesällä 2015 neljä erilaista ryhmää. Jokaisen ryhmän sisältö erosi hieman toisista. Ryhmistä kaksi oli selvästi työvaltaisia, joka näkyi myös vastauksissa. Työvaltaiset ryhmät perustuivat aktiiviselle tekemiselle, keskustelun jäädessä muita ryhmiä vähemmälle tasolle. Kaksi muuta ryhmää perustui keskustelun ympärille rakentuvista teemoista. Yhteisinä teemoina ryhmissä olivat vierailut, työnhaun teemat, terveys ja talous. Haastateltavat nostivat teemoista esille erityisesti vierailujen merkityksen. Kotoa lähtemisen vaikeus oli havaittavissa vastauksissa. Asiakkaat eivät vapaa-aikanaan lähteneet kuntosalille tai uimaan, mutta ryhmän kanssa se oli luontevaa. Osa asiakkaista oli jo syrjäytyneitä ja jopa eristyneitä, mutta ryhmätoiminta sai nämäkin asiakkaat lähtemään kotoaan, mikä oli

tietenkin myös toiminnan tavoite. Vastauksista huokui positiivisuus ryhmää ja ryhmässä tekemistä kohtaan. Saatavilla on ollut sellaisia palveluita, joita haastateltavat eivät muutoin saisi käyttöön, esim. oma jumppari tai Marttojen kotitalousneuvoja.

Näitä tutustumisia on ollu moneen paikkaan ja sitte niitä kaikenmoisia pelejä on ollu Alavudella. Kyllähän nämä on jämeriä nämä kun tutustutaan eri paikkoihin. Täällähän mä oon käynny, mutta nyt ens kerrallakin mennään sinne Hevoshotelli, mikä se on. Se on mielenkiintoinen kun ittelläkin niitä on. Näkee uutta aina siinäkin. (H1)

Voi mehän ollaan tehty paljon. Se oli ihanaa, meillä oli tämä Martat niin leivottiin piirakoita yks kerta siellä nuorisotiloissa, siellä on ne keittiöt, siellä oltiin. Sitten meillä on ollut tää jumppari joka jumppautti meitä, me jumpattiin. Kaikki ei tietysti osallistunut siihen, mutta tota sillai. Sitte ollaan käyty kuntosalilla, kun mä puhuin siitä että mä käyn kuntosalilla ja sain jopa ukkoni sinne lähtemään. (H2)

Ne on jääny mieleen,ku on katottu jotain leffaa ja joku Halloween juttu. Sit oltiin Kyntäjässä kattomassa semmonen joululeffa. Kaikki tämmöset pikkusen erikoiset on jääny mieleen. Kyllä se paja muutenkin että, sitä keittiötä on siivottu välillä ja tiskattu. Kun on menty johonkin, ne on niinku valtavan kivoja juttuja kun ei oo koskaan käynny. Ajattele kun tosiaan Eläintarhassakin (Ähtärissä) käytiin. Mäkin olin monta kertaa ajatellu, et siel pitäis käydä. Ei vaan tuu käytyä. Sama kun uimahallilla. No ei tuu käytyä. (H3)

Työn hakemiseen liittyvät aiheet kuuluivat eri painoituksin melkein jokaisen ryhmän sisältöön. Ryhmissä käsiteltiin työn hakemista, asiakirjojen laadintaa ja myös yrittäjyyttä.

On ollut vähän kaikennäköstä, ollu cv:n tekoo, puhuttu työn hakemista ja yrittäjyydestä ja kaikesta mahdollisesta. (H5)

Joo ollaan puhuttu eduskuntavaaleista silloin kun ne oli ja askarreltu justiin jotain äitienpäiväkorttia ja tällästä. Yleensä se on ollu aika paljon sellasta istutaan ja puhutaan, tietysti aina jostain aiheesta, mutta. (H6)

Ne ryhmät, joiden toiminta perustui työvaltaiseen tekemiseen, olivat olleet sisällöltään selvästi erilaisia. Näillekin ryhmille ohjaajat ovat pyrkineet luomaan mahdollisuuksia myös retkiin. Asiakkaat olivat itse toivoneet, että heille sopisi paremmin työvaltainen ryhmä, kuin keskusteluryhmä.

On rapsittu tota vanhaa maalii pois ja täytys maalata uus maalipinta. Tämä huone tästä pitäs vielä rempata. (H7)

Rakennettu leikkimökkiä, sählyä pelattu, käyty uimassa, käytiin Vaasan reissussa ja kerran tuolla Töysässä siellä mikä se on se loma-
paikka (Sepänniemi) niin siellä on käyty kerran, tommosta pienestä. (H4)

8.6 Asiakkaiden ajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta

Olin kiinnostunut tietämään, mitä asiakkaat ajattelivat kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen velvoittavuudesta. Vastauksissa nousi esille se, että jotkut haastatellut eivät kokeneet olevansa oikeassa paikassa esim. osa-aikaisen eläkkeensä vuoksi tai siksi, että he eivät olleet enää hakeutumassa työmarkkinoille. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että toiminta oli ehdottoman tärkeää esim. syrjäytymisvaarassa oleville. Sama vastaaja koki toiminnan myös virkistävänä.

No emmä tiedä, jollekinhan voi olla hyötyä mutta..
kun mä nyt en töihin oo menos kumminkaan että tuota niin. (H1)

Ehdottomasti hyvä asia et järjestetään. Mähän en kuulu ihan siihen kastiin, et mähän liikun ja muuta. Mut sellasille ihmisille varsinkin, jolla on semmonen et voi jäädä sinne neljän seinän sisälle et tota ni pistää ihmiset liikkeelle. Et ainakin pitää ainaki siltaval virkeenä. (H3)

Yksi vastaaja totesi, ettei hänellä ole mitään kuntouttavaa työtoimintaa vastaan. Useampi vastaaja lähtisi mukaan toimintaan, vaikka ei olisi pakko. Yksi haastatelluista koki kuntouttavalla olevan vaikutusta unirytmihän, eli toiminnan avulla ne pysyvät kunnossa. Sama vastaaja ilmoitti myös, että ajatukset kuntouttavasta työtoiminnasta vaihtelivat, eli joskus oli mukavaa ja joskus ei.

No ainakin unirytmit pysyy kunnossa et ei mee silleen, ei käänny ylösalaisin että nukkuis päivät ja valvois yöt. Mulla nyt on vähän ajatukset vaihdellu, että välillä ihan mukavaa ja välillä taas vähän vähemmän mukavaa. (H5)

Kyllä mä tulisin, mielummin kun oon tekemättä mitään. Edes yks päivä jotakin. (H7)

Kuntouttavan työtoiminta koettiin yhden vastaajan taholta hyödyllisenä ja ryhmäpositiivisena. Haastateltu totesi myös, että osallistumisaktiivisuus vaikutti kuntou-

tumiseen, mutta muitakin palveluita täytyi olla, itsessään kuntouttava työtoiminta ei sinällään kuntouttanut.

Kyllä se mulle aina on ollut aika hyödyllistä, että saa justiin kokeilla kaikkea erilaista ja tää ryhmä nyt ainakin on ollut aika positiivinen. Hyvin matalan kynnyksen juttu. Jos olis osallistunut vähän enemmän niin olis voinu varmaan vähän kuntouttaa paremmin. Mut ei tää itessään pelkästään riitä. Sitte tarvittee jotakin muutakin ehkä siihen.(H6)

9 TUTKIMUSTULOKSET FOKUSRYHMÄHAASTATTELUT

9.1 Haastattelutulosten taustaa

Pohdin sopivan haastattelumuodon löytymistä jonkin aikaa. Halusin saada tutkimukseen keskustelevan otteen, joten lopulta parhaaksi vaihtoehdoksi nousi fokusryhmähaastattelu. Haastattelu toteutettiin niin, että kuntouttavan työtoiminnan ryhmien ohjaajat jaettiin arpomalla kahteen ryhmään. Toiseen ryhmään tuli neljä haastateltavaa ja toiseen ryhmään viisi haastateltavaa. Yhteensä tutkimukseen osallistui 9 haastateltavaa. Kaikki haastateltavat saapuivat paikalle ja heidät numeroitiin juoksevasti H1, H2 jne. Haastattelut olivat kestoltaan tunnista puoleen toista tuntiin.

Ryhmien ohjaajat tekevät normaalia arkityötään sosiaalitoimistossa, työttömien terveystarkastusten parissa, tai kaupungin työtoimintapaikassa. Ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa laajennettiin syksyllä 2014 ja ohjaustyö lisättiin normaalin asiakastyön oheen.

Haastattelutila oli Alavuden kaupungintalon neuvotteluhuone. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Keskustelut olivat luontevia, mutta vastaukset jokseenkin pitkiä ja tämä näkyy pitkinä lainauksina tekstissä.

9.2 Toiminnan merkitys

Ryhmän ohjaajilla oli toiminnan merkityksestä erilaisia näkemyksiä. Haastattelussa jokainen toi esille että ryhmällä on merkitystä, mutta eri ryhmille merkitykset voivat näkyvät eri tavalla. Ohjaajat olivat huomanneet myös samankaltaisia vaikutuksia asiakkaisaan. Ryhmien teemat ja painotukset vaihtelivat (nuoret, päihdeongelmat, terveys, remontti) ja tämä saattoi vaikuttaa siihen, että kunkin ohjaajan ryhmässä oli erilaisia vaikutuksia. Asiakkaiden koettiin piristyneen ja ajan myötä innostuneen ryhmän toiminnasta. Poissaolot olivat ryhmäläisillä vähäisiä. Ohjaajat kokivat, että syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden saaminen pois kotoa oli jo hyvä tulos.

Piristymistä. Ensin alkuun ollaan vähän vastaan siitä lähdöstä, mutta sitten ainakin meidän ryhmän kohdalla niin tuota aikalailla aktiivista porukkaa. Että siellä ei oo kun oikeastaan yks joka on ollut jonku päivän pois. Muut on ihan aktiivisesti ja tuntuu että väki vaan piristyy kerta kerran jälkeen. (H1)

Ensinnäkin se, että lähetään sieltä kotoo pois. Uskalletaan ottaa vastaan jotain uutta, niinku se monelle on uus juttu niin niin se on ollu kylä niinku tosi positiivinen ja niinku niinkun ja vetäjänä semmonen niinku hieno juttu, että ne on oikeesti tohtinu siihen lähtee ja tulla mukaan. (H4)

Sitoutuminen ryhmään on ollut joidenkin asiakkaiden kohdalla ongelma. Asiakas ei ole tullut ryhmään lupauksestaan huolimatta. Usean haastateltavan ajatus oli se, että lähtemisen vaikeus kodista oli suuri. Myös haastateltavien vaikeat lähtökohdat näkyivät sitoutumisen vaikeutena. Ryhmien asiakkaat koostuivat elämäntilanteiltaan melko haastavista asiakkaista, joilla oli vaikeuksia monella elämän osa-alueella. Ohjaajien mielestä asiakkaissa oli havaittavissa voimaantumista.

Ja meilläkin nuorten ryhmässä on ollu tosi semmosta niinku siis sitä haastavinta porukkaa mitä on sitte saatu saatu mukaan, ni totta kai takapakkia on tullu ja jotkut ei oo ees alottanu vaikka on sovittu aktivointisuunnitelmassa että alkaa, mutta tota sit niitä on yritetty tavottaa jollain muulla lailla. Mutta se että ketkä on tullu niin semmosta voimaantumista on tullu ja ollu näköpiirissä. (H4)

Jos mä mietin sen yhen neitinkin kohalla, niin mä uskon että elämäntilanne on ollu vaan niin haastava et hän on niinku aatellu että pystyy mut sit todellisuus on ollutkin, et kaikki asiat on retajanu ja nyt niihin ehkä päästään vähän käsiksi ja siitä on aikaa yli puoli vuotta kun hän niinku halus ryhmään lähteä. (H4)

Pohdittaessa ryhmän vaikutusta asiakkaan osallisuuteen, oli yhteinen kanta se, että asiakkaiden osallisuus oli kasvanut. Suuriakin muutoksia ja merkityksiä oli ryhmien aikana syntynyt. Asiakkaat olivat sitoutuneet ryhmiin ja tulivat mielellään paikalle. Ohjaajien mielestä selkeitä asennemuutoksia oli havaittavissa ja hiljalleen asiakkaat olivat alkaneet puhumaan, tekemään ja toimimaan. Jokaisessa kokouksessa ryhmässä oli asiakkaita, joilla oli ongelmia alkoholin käytön kanssa. Alkoholi ei ryhmien toiminnassa näyttäytynyt muutoin, kuin poissaolojen määränä. Joillakin asiakkailla oli voimassa TE-toimiston asettama karenssi eli työttömyys-

etuuden määräaikainen menetys, mutta työllistymistä edistävän palvelun aikana (esim. kuntouttava työtoiminta), asiakas saa työttömyysetuutta. Käytännössä asiakkaat ovat siis olleet tulottomia ja eläneet toimeentulotuen varassa. Asiakkaan saama työmarkkinatuki muutti ohjaajien mielestä asennetta ryhmätoimintaa kohtaan paremmaksi. Ohjaajien vastauksissa korostuivat myös vallitsevat perhetilanteet, esim. jollakin asiakkaalla mies oli hyvin määräilevä ja asiakkaan saaminen pois kotoa vaikutti asiakkaaseen positiivisesti.

No todella isoja vaikutuksia. Näittenkin jotka aluks tuntui että tullaan siihen ja vähän roikotetaan kättä, etten mä tässä nyt viitti mitään ees puhua et kuhan nyt tänne piti tulla. Mutta sitte pikkuhiljaa nähdä se, että omat vaivat jää taka-alalle ja ruvetaan puhumaan siinä ryhmässä ja tekemään ja toimimaan. (H3)

Mutta se just niinku tuosta ryhmästä aattelee että aktivointisuunnitelmassa oli silloin paikalla, niin kaikki oli oikeestaan vastaan siihen lähtemiseen. Mutta sit ensimmäisestä kerrasta lähtien tulivat hyvin toimeen keskenään ja juttua tulee ja tää ainoa poissaolo mikä on niin se johtuu tästä A-jutusta (alkoholiongelma). (H1)

Mä huomasin omasta ryhmästä että aluksi se joku 3-4 vkoa ne tuli sinne ihan niinku pakosta, oli niillä nyt kivaakin mutta se oli pakko tulla sinne, mutta sitten kun ne sai ensimmäisen työmarkkinatuen, mitä ne ei oo saanu vuosiin ni sen jälkeen se niiden asenne muuttu ihan kokonaan. (H7)

Useat ryhmien asiakkaat ovat syrjäytyneitä tai vaarassa syrjäytyä. Ryhmien merkitys syrjäytymisen ehkäisemisessä oli ohjaajien mielestä suuri. Keskusteluun nousi myös asiakkaiden tuntema arvottomuuden tunne, jota ryhmätoiminnalla pyritään poistamaan. Työttömyys tunnetusti lannistaa ja vie oman arvon tuntoa keneltä tahansa pitkään työttömänä olevalta. Useat asiakkaat voitiin lukea syrjäytymisvaarassa oleviksi. Sitoutumisen vaikeus nousi vastauksissa usein esille. Voi olla kyse siitä, että näillä pitkäaikaistyöttömillä asiakkailla ei ole ollut mitään sitoutumisveloitetta vuosiin esim. työtä kohtaan. Työttömyysetuus maksetaan Suomessa perinteisesti kotiin ja aktivointitoimenpiteet (joihin ryhmätoiminta luetaan) ovat melko vähäisessä määrin käytössä olevia ja siksi asiakkaille tuntemattomia. Ryhmätoiminnassa ”sossun tädit” ja muut ”virkaihmiset” tuotiin lähemmäs asiakasta ja ohjaajien mielestä asiakkaat huomasivat, että ohjaajatkin ovat aivan tavallisia ihmisiä, jotka eivät heitä katso ylhäältä päin.

Ehdottomasti kyllä suuri merkitys (kaikki haastateltavat yhtyvät tähän). Se tuo sitä että asiakkaan on tavallaan pakko lähteä johonki mukaan ja tota sitoutua siihen. (H4)

Ja kyllä varmaan sekin että ne kokee että sen arvottomuuden, että työttömänä ei oo mitään arvoa. Että heille tavallaan voidaan sanoa mitä vaan ja heitä kohtaan voidaan käyttäytyä miten vaan. Et sitten ryhmässä kun näkee että annetaan arvostusta ja kuunnellaan ja ollaan kiinnostuneita heistä (H3)

Vähän niinku avaa omaa elämääki pikkasen sillälaila sitten niille ryhmäläisille, ni ne huomaa että vitsit että tuohan kerto tuommosta et onpas niinku kiva kuulla et nuoki on niinku ihmisiä, ne ei kato meitä täältä niinku mitenkään ylhäältäpäin vaan ollaan ihan siinä samalla tasolla ja yhtälaila kaikilla on se valinnan mahdollisuus ja niinku mahdollisuus edetä sillä omalla työuralla ja päästä eteenpäin. Et niinku jotenki tuoda sitäki esille että mahdollisuuksia on kun vaan ite niihin lähtee tarttumaan. (H4)

9.3 Toiminnan sisältö

Jokaisen ryhmän ohjaaja tai ohjaajat muotoilivat ryhmien sisällön itse. Ryhmissä ei siis ollut käytössä mitään yhteistä muotoa, jota jokainen ryhmä olisi noudattanut. Keskustelimme eri ryhmien sisällöistä ja siitä, mikä oli ollut toimivaa ja mikä ei. Sisällöissä painottuivat teemat, sillä osa ryhmistä painottui selkeään tekemiseen ja osa taas keskusteluille ja muulle toiminnalle. Yhdessä ryhmässä oli käynyt Marttojen edustaja neuvomassa edullisen ruoan tekoa ja ruoanlaitto oli tässä ryhmässä muutoinkin vahvasti esillä. Samalla ryhmällä vastapainona ruoalle oli liikunta, joka oli ollut melko säännönmukaista eli viikoittain oli tehty jotakin liikkumisen eteen. Vaikeutena liikkumiseen oli asiakkaiden innostumattomuus toimintaa kohtaan aika ajoin. Ryhmässä oli asiakkaita, joita oli todella vaikea saada motivoitumaan. Ulkopuolinen ohjaaja ja hyvät tilat toivat motivaatiota liikkumiseen.

Tota sisällöt ensinnäki ni meillähän on ollu se työvaltainen (asiakkaat tekevät pääasiassa työtä työpajalla), liikunta ja sitte henkilökohtaiset haastattelut. Se on niinku meidän ryhmän sisältö ja. Me on niinku keskenämme niitä suunniteltu muiden ohjaajien kanssa. (H1)

Meillä oli joulun jälkeen vähän teemana että edullinen ruoanlaitto, pyydettiin Martoista yksi Martta joka sitten kertoi mitä voi tehdä ruoan

jätteistä ja millä lailla voi tehdä edullista ruokaa ja nää halus kun hän kertoi hyvin värikkäästi ja käytiin vähän uutta ruokaympyrää tai kolmiota läpi, että voitais laittaaakin yhdessä ruokaa et sittenhän me mentiin piirakoita leipomaan... Ja se liikunta on ollut meillä ainakin että se on ollut semmonen mihin on aina koitettu ottaa vähän ulkopuolista vetäjää, kun huomattiin ettei kyllä kauheesti saada niitä itte liikkeelle. Et sitte on hyvä kun on oltu liikuntahallilla tai salilla ja on saatu vetäjä. (H3)

Jossakin ryhmässä oli käytössä euron ruokaraha, eli yhden euron summalla asiakkaat tekivät itselleen ruoan. Tausta-ajatuksena toiminnassa oli varmaankin se, että asiakkaat opetettiin tekemään edullista perusruokaa ja ehkä myös isompia määriä, jolloin ruokaa jäi myös seuraavalle päivälle. Päihderiippuvaisten ryhmässä käytiin tavoitteelliset keskustelut, jotta ohjaajat tiesivät, mitä asiakkaat halusivat tehdä tulevaisuudessa.

Et me on otettu nää asiakkaat mukaan ja kysely heidän mielipiteitään justiin siitä että koska on liikuntapäivä ja koska on ruokapäivä. Meillä asiakkaat tuo euron rahaa ja me ohjaajat kaks euroa. Näillä rahoilla haetaan aina sitte ruokavärkit ja mietitään ite että mitä me nyt tehtäis. (H1)

Tota me ollaan aloitettu tavoitteellisella keskustelulla, mitä ne hyvin pitkään päihderiippuvaisena olleet haluavat tehdä tulevaisuudessa. Et siitä on lähdetty liikkeelle ja siitä niitä ja niihin sitten keskityttiin eli itse-tuntoa, toki oli virkistystäkin joukossa – pikkujouluja ja muuta, terveys, talous ja työ oli ne isot asiat jotka silloin nous esiin. (H7)

Jokaisessa ryhmässä asiakkailta oli mahdollisuus vaikuttaa ryhmien sisältöihin ja tuottaa itse ajatuksia siitä, missä he vierailevat tai mihin asiaan tutustuvat. Asiakkaiden innokkuuteen oli vaikuttanut myös se, että he olivat saaneet toteuttaa omia toiveitaan ryhmien sisällöissä. Keskusteluissa nousi kuitenkin esille myös se, kuinka vaikea asiakkaiden oli itse kehittää sisältöjä ryhmiin. Vaikka asiakkaille annettiin vaihtoehtoja, niin niistä asiakkaat eivät osanneet sanoa mikä kiinnostaisi eniten. Johtuiko tämä siitä, että asiakkailta ei perinteisesti ole ollut valinnan vapautta tai oikeutta sanoa mielipidettään esim. sosiaalitoimistossa tai TE-toimistossa. Itseohjautuvuutta ja ennakoitua oli havaittavissa, kun jotkut asiakkaat olivat varautuneet ryhmään ottamalla ylimääräisiä esuja toisille ryhmäläisille. Henkisen puolen asiat olivat jääneet ryhmässä vähemmälle käsittelylle, mutta mietinnässä oli, josko seurakunnan työntekijä olisi tullut paikalle ryhmään.

Kyllä vaikutusta on, oli kaulimet ja essut mukana ja tuotiin kaverillekin essuja. Ja sitä on ittekin ajatellut että meillä et kun on niinku terveys ja liikunta ja levosta on puhuttu ja mielenterveydestä. Et niinku henkinen puoli on jäänyt aika vähälle, mutta oltiinhan ne sitten siellä seurakunnan vähävaraisten jouluruokailussa. (H3)

Joo se on jännä et vaikka nääkin on tämmösiä osallistuvia ihmisiä ja virkeitä, mutta ei mitään ehdotuksia et sitte me ollaan heitelty jotain ja kyllä ne sitte että jos kysytään että onko tää hyvä ni vahvistusta siihen, että annetuista vaihtoehtoista hädintuskin semmonen että osataan kolmesta nostaa että tämä mua niinku eniten kiinnostais. Ehdottomasti on vaikutusmahdollisuus, se on se lähtökohta että asiakkaat saa sisältöä luoda. (H8)

Ryhmien sisältöjen suunnittelu vie aikaa, mutta ohjaajat eivät kokeneet sitä ongelmaksi. Suunnitelma pitää olla hyvä ja riittävän pitkälle aikajaksolle. Suunnitelmallisuus ja varasuunnitelmien tärkeys korostuivat. Ryhmätoiminnat tuotiin vauhdikkaasti osaksi työtä ja etukäteissuunnittelu sisältöjen luomisesta jäi tekemättä aikataulujen kireyden vuoksi. Keskusteluissa nousi esille vuosisuunnitelman teko, jota kaikki ryhmät voisivat hyödyntää pohjana. Haastatteluissa nousi esille myös se, että asiakkaat halusivat tietää, mitä seuraavalla kerralla tapahtui, eli ohjaajienkin oli suunniteltava työtään niin, että he osasivat sanoa myös seuraavan kerran ohjelman. Ryhmien erilaisuus nousi esille, sillä yhden ryhmän asiakkaista kukaan ei ollut suuntautumassa enää avoimille työmarkkinoille, niin ohjaajan kokemus oli, että heille oli haasteellista keksiä tekemistä viikosta toiseen. Ratkaisuksi heidän ryhmässään tuli se, että he alkoivat remontoimaan kaupungin heille osoittamia kohteita. Asiakkaat kaipasivat konkreettista tekemistä ja ohjaajan työ helpottui, kun oli tiedossa ryhmän tehtävä.

Pitää olla vuosisuunnitelma ja joka kerralle teema ja sitten pitää olla vielä tarkempi siitä yhdestä kerrasta semmonen. Mutta pitää olla myös sitä takataskua ja sitä inspiroimisen varaa ja tälläsen että koska esimerkiksi kelit, jos suunniteltu ulkojuttua niin pilallehan se menee jos keli on tosi huono. että kuitenkin sen kokemuksen että mennäänpä heittelemään heittelemään frisbeegolfia ja siellä sataa ja tuiskuttaa, niin se ei oo kellekään kivaa ni ei viitti tarjota semmosta kun ne ei kuitenkaan liiku aktiivisesti ni ei viitti viedä niitä kärsimään jonnekin. (H2)

Mut näin me on koettu et on hyvä et on se suunnitelma ehottomasti ettei vaan mennä ja katota että mitäs tässä nyt tehtäis. (H4)

Erittäin haasteellista, kolme kuukautta tekemisen keksimistä kerran viikosta ni onnistu mutta eipä onnistu enää. Koska noi mun ryhmäläiset, jos nyt ihan realistisia ollaa, ni kukaan heistä ei tuu enää työllistymään avoimille työmarkkinoille, se on ihan totta. Meidän on ihan turhaa käyttää aikaa siihen että me yritetään tuputtaa sitä työtä, työtä ja työtä. Mutta nyt ryhmä teema muuttuu, me tehdään käsin eli me aletaan remppaamaan tuolla, siivoamaan pihoja ja tekemään semmosta niinku hyvää työtä, auttamaan vähän kaupunkia. (H7)

9.4 Toiminnan kehittäminen

Toiminnan kehittämiseen tuli ehdotuksia siitä, kuinka ryhmissä voitaisiin hyödyntää asiakkaiden osaamista. Myös elämäkertojen tekeminen nousi esille. Asiakkaille oma historia ja osaaminen menneisyydessä ovat tärkeä osa heitä itseään.

Joo meillä olikin viime kerralla vähän alustavasti puhetta että kun on eri alan ihmisiä et niillä on sitä tietotaito osaamista et voitais vähän kanssa ruveta miettimään että vähän niinku teillä että pitää esitelmiä tai kertoa siitä omasta työstään, tuoda et mitä on niinku tehty ja mitä on siinä kokenu. (H3)

Ja kun miettii et miten mielenkiintoisia elämiä siellä on pohjalla ja taustalla että me on joskus sitä väläyteltykin nuorten kanssa sitä oman elämäkerran niinku kasaamista et lähettäis miettii et mitä siinä elämässä on on niinku tapahtunut et laittais ihan paperille ja ylös sitä omaakin polkua, vaikka ne nuoria vielä ovatkin mutta se että mitä siellä on ollu, minkälaisia kohtia. (H4)

Ohjaajien tavoitteena olisi pitää päiväkirjaa ryhmien kokoontumisesta, mutta se ei ollut vielä säännönmukaista. Tavoitteena olisi löytää tapa, jolla päiväkirjan täyttämisestä tulisi yksi työvaihe muiden joukossa.

No se oli ainakin hyvä sillon aikanaan Töysä-ryhmässä kun meitä oli monta vetäjää kun se kuului aina sen vetäjän jatkaa sitä kirjoitusta ettei se katkea niin. Se oli ihan hyvä systeemi. (H1)

Kyllä, jos on useampi vetäjä niin se on ihan hyvä. Siinä näkee vähän mitä on tehty, mutta sitten ei taas tiedä, mekin vähän soiteltiin sitte keskenään että mitä tehdään ettei tuu sitten että joku suunnittelee jotakin ja toinen tekeekin ihan samaa. (H3)

Päiväkirjan hyödyksi koettiin se, että sinne kirjattuihin tunteisiin ja ajatuksiin pystyi palaamaan myöhemmin. Päiväkirjan kirjoittaminen välittömästi ryhmän jälkeen takaisi sen, että asiat olivat tuoreena muistissa. Päiväkirjan hyödyntäminen muissa ryhmissä olisi mahdollista, esim. mitä voisi vielä omassa ryhmässä toteuttaa. Myös realistinen arviointi siitä, mikä on toiminut ryhmien kanssa ja mikä ei ole toiminut hyödyttäisi työtä tulevaisuudessa.

Siihen voi aina palata siihen päiväkirjaan, kattoo et mitä me ollaan tehty ja muistella sitten että miltäs se tuntu kun silloin ja silloin oli tämmöstä, niin siinäkin mielessä se päiväkirja on hyvä, koska ei sitä itekään muista. (H3)

Ei todellakaan kun nyt piti pikkasen palata sinne taaksepäin kun tuota täytti niin tota oikeesti oli siis että ai niin, me oltiin tämmöstäkin tehty, vitsit että olipas hyvä juttu ja mitä sieltä niinku nousi että enempi niinku ohjaajien kesken sitä pysähtymistä niitten teemojen äärelle ja enempi niinku napata niitten nuorten ja asiakkaitten kommentteihin. (H4)

Ohjaajat pohtivat myös sitä, kenelle ja miksi päiväkirjaa täytettiin. Voidaanko päiväkirjan antia hyödyntää tulevaisuudessa. Vaikuttavuuden lisääntymistä voisi haakea myös päiväkirjojen annin kautta. Haastattelutilanteessa nousi ilmi myös päiväkirjan hyödyntäminen asiakkaan todellisen työkykyisyyden tai työkyvyttömyyden arvioiminen.

Parhaimmillaan tuo on niinku oikeesti kun sais välillä sellasta koontia ja tutkintaa kun meillä monta ryhmää pyörii että sais sellasta yhteenvedoa näistä kaikista tulevaisuudessa sitte opiskelijoilta tai muilta, että mikä tää vaikuttavuus on, onko näillä mitään hyötyä, onko tää hyöty vaan se että se saahaan listalta pois porukkaa ja saahaan ihmisille jotain tekemistä vai onko näillä ihan oikeesti että saatais meille työntekijöillekin semmonen tuntuma että me tehdään nyt niinku oikeeta työtä, et me saahaan tätä niinku asiaa eteenpäin ja asiakkaitten tilanteita eteenpäin. (H4)

Meillä on sellanen tyke-tiimi, nyt mä vasta niinku ymmärrän kun tossa on muutamia asiakkaita tässä terveys-ryhmässä, joita on käsitelty siinä tyke-tiimissä ja me on värkätty lääkärit ja sosiaalityöntekijät ja tekeskuksen ihminen että kun ei pääse eläkkeelle että mitä vielä tarvis siihen lausuntoon laittaa ja keneltä vielä pyytää lausuntoa ja nyt tavaltaan tossa ryhmässä näkee että herranjumala miten niinku huonokuntoisia ne ihmiset on ja miten paljon ne joutuu tekemään töitä sen neljän tunnin eteen että ne pääse sinne ryhmään ja tosiaan että mitenkä että meidän on hirveen helppo ajatella että tota pitäis työkokeiluun lait-

taa ja kyllä se kai nyt vaan lähtee tuolta 20 km päästä tulemaan tänne et niinku se on kyllä avannu ihan konkreettisesti silmiä et ei se oo niin yksinkertaista sieltä asiakkaan näkövinkkelistä kattoa että kyllä visiot on vähän niinku menny eri kohtaan. (H3)

Heräsi keskustelua myös siitä, millaisia ryhmiä tulevaisuudessa voisi olla ja kuinka toiminta voisi kehittyä. Yhtenevä ajatus oli se, että ryhmät tulevat lisääntymään työttömyyden kasvun myötä. Materiaalipankin perustaminen nousi konkreettisenä kehitysideana kannatetuksi ajatukseksi.

Määrät tulee varmaankin lisääntymään, niin vois kehittää että olis just joku tämmönen greecare –ryhmä ja olis joku vaikka autoremontti ryhmä, että projekteja enemmän (H8)

Olis se materiaalipankki mitä vois hyödyntää ja se tuotteistaminenkin olis aika tärkeä että se laatu olis kaikissa sama. Ettei se oo vaan pois listoilta vaan toiminnassa olis mielekkyys ja järki. (H6)

9.5 Aikataulut

Toiminnan suunnitteluun ei ollut varattu aikaa kalenterista ja ohjaajat pääsääntöisesti kokivat, että työaika ei riittänyt toiminnan toteutuksen lisäksi suunnitteluun. Osa ohjaajista kuitenkin koki, että työaika riitti hyvin toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, eli siltä osin vastauksissa oli eroja. Ryhmätoimintojen suunnittelu ja toteutus on vielä uusi kuntouttavan työtoiminnan muoto alueella ja ensimmäiset vuodet antavat suuntaa sille, kuinka paljon toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen tulee varata työaika.

No huonosti varmaan siihen ei oo oikeen aikaa eikä ryhmän vetoonkaan oo kauheesti enää ollu aikaa että tuntuu että meinaa omat työt jäädä vähän mutta ja oonkin esimiehen kanssa taas puhunu että tota saan olla siinä koska mä koen ja oon koittanu sanoa että tää on ihan tuottavaa työtä että tota tällä saadaan ihan säästöjä aikaiseksi. (H3)

Kyllä ite periaatteessa löytää aina sen ajan, jossain välissä pystyy suunnittelemaan sitä seuraavaa kertaa, mut sit kun se ryhmä ei oo yksistään mun vaan meitä on siinä kaks muutakin mun lisäksi et jos yhdessä pitäis suunnitella ni se on haastavaa sen yhteisen ajan löytäminen. (H5)

10YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millainen merkitys ryhmätoiminnalla on kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Tavoitteena oli myös selvittää millainen merkitys ryhmätoiminnalla on asiakkaille ohjaajien näkemyksen mukaisesti. Tutkimuksen kolmantena tavoitteena oli selvittää, millaisia sisältöjä ja teemoja ryhmiin oli kehitetty. Neljäs tavoite oli saada selville, millaisena asiakkaat ja ohjaajat kokivat tällä tavoin toteutetun kuntouttavan työtoiminnan. Perinteisesti kuntouttavaa työtoimintaa on toteutettu yksilömuotoisena. Pohdin tulosten yhteenvetoa tutkimuskysymysten kautta.

10.1 Millaisia merkityksiä ryhmätoiminnalla oli asiakkaille?

Tutkimuksessa ilmeni, että ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta on merkittävää niin asiakkaiden kuin ohjaajienkin mielestä. Asiakkaat kokivat, että he olivat piristyneet ryhmien aikana. Ohjaajien näkemykset olivat samanlaisia. Asiakkaat kokivat ryhmien tuoneen arkeen sellaista sisältöä, jota heillä ei normaalisti arjessa ollut. He kokivat myös, että ryhmään oli mukava tulla ja oli mukava tavata muita ryhmäläisiä. Tätä ajatusta puoltavat myös Kettunen ym. (2002,43), jotka toteavat toimintakyvyn olevan osallistumisen mahdollisuutta yhteiseen toimintaan muiden kanssa.

Ryhmätoiminnan koettiin tuovan elämyksiä yksinäisille ihmisille. Sekä asiakkaiden, että ohjaajien haastatteluista nousi selvästi esille ryhmän vaikutus syrjäytymisen riskin vähentäjänä. Ryhmän koettiin olevan voima, joka saa ihmisen liikkeelle – koska sinne on toisaalta myös pakko mennä. Lipposen (2015) Pro Gradu – tutkielman tulokset ovat hyvin samansuuntaisia oman tutkimukseni kanssa. Hänen tutkielmassaan osallisuuden merkitys näkyi ryhmän kautta saadussa arjen vuorovaikutuksessa.

Tutkimuksessani ilmeni, että ryhmätoiminnassa oli mukana asiakkaita, jotka olivat hakeneet työkyvyttömyyseläkettä useamman kerran, mutta hylkäävä päätös velvoitti heidät osallistumaan työttöminä työnhakijoina kuntouttavaan työtoimintaan. Nämä ihmiset kokivat olevansa väärässä paikassa, koska heidän oman näkemyk-

sensä mukaan heillä ei ollut mahdollisuutta palata työmarkkinoille. Kuitenkin nämäkin asiakkaat tulivat tutkimuksen mukaan mielellään ryhmätoimintaan mukaan, ja kokivat sen mielekkäänä arkirytmien ylläpitäjänä ja virkistävänä toimintana.

Tutkimukseni mukaan ryhmätoiminta koettiin innostavana ja uusien asioiden oppiminen oli asiakkaiden mielestä mukavaa. Kivelä & Lempinen (2010, 30) toteavat, että ryhmä tarjoaa uusia näkökulmia, vertaistukea ja yhteisiä kokemuksia toiminnasta.

10.2 Millaisia merkityksiä ohjaajat kokivat ryhmätoiminnalla olevan asiakkaille?

Ohjaajat kokivat, että asiakkaat olivat piristyneet ryhmien aikana tai ansiosta, ja asiakkaiden haastattelut vahvistivat tämän ajatuksen. Ohjaajien näkemyksen mukaan asiakkaat olivat voimaantuneet ryhmien edetessä. Voimaantuminen oli ilmennyt asiakkaiden aktivoitumisena sekä toiminnan ja tekemisen lisääntymisenä. Omassa tutkimuksessani nousi esille yksinäisyys ja syrjäytyminen. Tutkimukseni mukaan ryhmätoiminnalla luodaan sosiaalista kanssakäymistä, jolla saattaa olla merkitystä yksinäisyyden tunteen vähenemiselle. Kotoa pois lähtemisen vaikeus nousi esille sekä ohjaajien, että asiakkaiden haastatteluissa. Koettiin, että kotiin jää helposti ja ryhmätoiminnan avulla saadaan myös syrjäytymisvaarassa olevat asiakkaat osallistumaan. Myös Forsman ym. (2003, 6) toteavat, että pitkäaikaisyöttömyys koettelee ihmissuhteita ja kaventaa sosiaalisia verkostoja.

Tuloksista ilmeni, että ryhmätoiminnalla haettiin myös ratkaisuja työkyvyttömyyseläkkeelle pääsemiseksi. Ohjaajan oli mahdollista kirjoittaa arvio asiakkaan työ- ja toimintakyvystä eläkehakemuksen liitteeksi. Kotiranta (2008, 168–169) toteaaakin, että kuntouttavan työtoiminnan laissa työttömyys sidotaan sairauteen eli vajaakuntoisuuteen. Pitkäaikaistyöttömien työkykyisyydestä kirjoittaa myös Vasantola (2016) ja toteaa Raija Kerättären väitöskirjan (2016) paljastavan, että jopa kolmannes pitkäaikaistyöttömistä on työkyvyttömiä. Lunde'n (2013) puolestaan ottaa aiheeseen kantaa toteamalla, että työttömien työkyvyttömyyseläkkeistä hylätään 28 prosenttia. Ohjaajilla oli selkeä näkemys siitä, että asiakkaat kokevat työttöminä arvottomuuden tunnetta. Ikään kuin heillä ei olisi ihmisinä arvoa sen vuoksi, että

ovat työttömiä. Ryhmätoiminnan yksi tavoite olikin ohjaajien mukaan myös poistaa tuota arvottomuuden tunnetta asiakkaita vahvistamalla ja antamalla asiakkaille vaikutusmahdollisuuksia.

10.3 Millaisia sisältöjä ja teemoja ryhmissä käsiteltiin?

Ryhmätoiminnalla oli tietty tarkoitus, joka kuntouttavan työtoiminnan ollessa kyseessä, liittyi kuntoutumiseen, osallisuuteen, tai työ- ja toimintakyvyn selvittelyyn. Ohjaajat valmistelivat ryhmissä käsiteltäviä teemoja ennakoon, mutta ryhmällä oli mahdollisuus vapaaseen keskusteluun valitusta aiheesta tai teemasta.

Niemistön (2007, 152) mukaan aihetta, joka askarruttaa ryhmää, kutsutaan teemaksi. Usein teemaan liittyy sekä asiasisältöä, että tunteita. Tutkimukseni perusteella ryhmien osallistujat olivat erityisen innoissaan tutustumiskäynneistä alueen yrityksiin, sekä muihin kohteisiin. Sisällöistä nousi esille myös vierailijat ryhmissä ja niihin kiinteästi liittyvät teemat. Esimerkkinä tästä nostettiin Marttojen vierailu eräässä ryhmässä, teemana oli edullinen kotiruoka ja leivonta. Asiakkaat arvostivat sitä, että heille oli järjestetty kokemuksia ja näkemistä erilaisten teemojen ympäriltä.

Yleisesti haastateltavat pitivät niistä ryhmäkerroista, joissa oli jotakin erilaista pelkkään keskusteluun verrattuna. Melkein jokainen ryhmä käsitteli myös työn hakemiseen liittyviä asioita, mutta koska ryhmäläisten työ- ja toimintakyky oli osaltaan heikohko, niin se ei ollut teemoista hallitsevin.

Sekä asiakkaat että ohjaajat kertoivat, että asiakkailla oli mahdollisuus vaikuttaa ryhmissä käsiteltäviin asioihin. Ohjaajien huomio oli kuitenkin se, että vaikka mahdollisuus annettiin vaihtoehtojen kera, niin asiakkaat eivät osanneet nostaa yhtäkään vaihtoehtoa toistaan paremmiksi. Myöskään ajatuksia siitä, mitä ryhmäläiset haluaisivat ryhmissä tehdä, ei noussut. Itse ajattelin, että olisiko kyse siitä, että työttömyys lannistaa ihmistä ja he saattavat ajatella, ettei heidän mielipiteillään ole merkitystä.

Usealla haastatellulla oli vaikeuksia lähteä pois kotoa. Esimerkiksi uimaan tai kuntosalille haastatellut eivät lähteneet yksin. Ryhmän kanssa oli luontevaa liikkua ja

asiakkaat olivat hyvin innoissaan liikunnasta. Toiminnan tavoite oli myös lisätä arkiliikuntaa ja aktiivisuutta arjessa, ja osa asiakkaista innostuikin liikunnasta ryhmän myötä.

Ryhmäläisille oli tärkeää tietää, mitä seuraavalla viikolla tehtäisiin. Tämä nousi esille varsinkin ohjaajien vastauksissa. Tämä tarkoitti sitä, että ohjaajilla oli oltava selkeä näkemys tulevien viikkojen ohjelmista, jotta ne pystyttiin kertomaan asiakkaille. Olisiko kyse siitä, että asiakkaat halusivat rauhassa pohtia seuraavaa kertaa ja valmistautua siihen pohtimalla itse esim. teemaa. Silloin kun asiakkaiden oletettiin olevan varustautuneita liikuntavaattein, niin oli ehdottoman tärkeää kertoa tieto ajoissa asiakkaille. Ohjaajien vastauksista nousi ilmi, että vaikka asiakkaat tiesivät, että ryhmä menee esim. kuntosalille, niin joillain asiakkailla saattoi olla farkut päällä. Asiakkaat oletettavasti ajattelivat, että silloin ei tarvitse tehdä mitään. Ohjaajilla oli selkeä näkemys siitä, että silloin liikuntaan niillä vaatteilla, mitkä päällä sattuvat olemaan. Asiakkaita ei siis opetettu siihen, että epämieluisat asiat voi ohittaa sillä, että ei ole valmistautunut.

10.4 Millaisena asiakkaat ja ohjaajat kokivat ryhmätoiminnan?

Pääosa haastatelluista koki, että on ehdottoman hyvä, että ryhmätoimintaa järjestetään ja toiminta pistää ihmiset liikkeelle. Vaikka osa ihmisistä näkee kuntouttavan työtoiminnan riistona ja ihmisen alistamisena, niin oli mielenkiintoista huomata, että pääosin kaikki asiakkaat ilmoittivat halukkuudestaan kuntouttavaan työtoimintaan, vaikka heillä ei olisi velvollisuutta osallistua. Tutkimukseni mukaan asiakkaat eivät kokeneet toimintaa riistona, vaan he kokivat sen toki velvollisuutena, mutta myös mahdollisuutena.

Mielenkiintoisena huomiona asiakkaiden haastatteluista nousi se, että heidän mielestään itsessään kuntouttava työtoiminta ei kuntouta, vaan asiakkaan täytyy saada muutakin palvelua, jotta kuntoutuminen voi edetä. Paavola (2016) oli samoilla linjoilla, kun totesi, että konkreettisia kuntouttavia palveluita ei ole saatavilla määrällisen kuntoutustuen lisäksi.

Ohjaajat kokivat, että ainakin ryhmien alkuvaiheessa oli vaikea saada asiakkaita sitoutumaan toimintaan. Poissaoloja kertyi pääasiassa niille, joilla oli haastavia elämäntilanteita. Ajan myötä sitoutuneisuus kasvoi ja ne asiakkaat, jotka olivat aluksi olleet ryhmätoimintaa vastaan, innostuivat toiminnasta.

Ohjaajien mielestä asiakkaat olivat piristyneet ryhmien aikana ja samankaltaisia vastauksia nousi esiin myös asiakkaiden haastatteluista. Ryhmätoiminta koettiin siis hyödyllisenä ja ohjaajien näkemyksen mukaan voimaannuttavana. Uskoakseni asiakkaiden itsensä on vaikea nähdä esimerkiksi voimaantumista, vaan ennemmin ryhmän ohjaaja huomaa asiakkaissaan muutoksen. Ryhmissä kaikki olivat vertaisia keskenään ja Hokkanen (2011, 291–296) toteaaakin, että ryhmät ajatellaan turvalliseksi paikoiksi jakaa kokemuksia, tulla hyväksytyksi ja toisaalta vapauttaviksi yhdistävien tekijöiden vuoksi.

Esitän tutkimukseni keskeisimmät tulokset koontina alla olevissa taulukoissa. Taulukkoihin pyrin löytämään vastaavuuksia sekä asiakkaiden, että ohjaajien tutkimustuloksista. Tyhjät kohdat tarkoittavat, että asiakkaat ja ohjaajat eivät nostaneet tutkimuksissa esille samankaltaisia asioita. Taulukot ovat rakennettu tutkimuskysymysten pohjalta. Jokainen taulukko on selkeyden vuoksi omalla sivullaan.

Taulukko 1. Millaisia merkityksiä ryhmämuotoisella kuntouttavalla työtoiminnalla koetaan olevan?

Asiakkaiden näkemys	Ohjaajien näkemys
<ul style="list-style-type: none"> Ryhmä tuotti mielihyvää ja piristymistä 	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaat piristyneet
<ul style="list-style-type: none"> Vastuuntunto kasvanut 	<ul style="list-style-type: none"> Innostuneisuus kasvanut Sitoutuneisuus kasvanut
<ul style="list-style-type: none"> Syrjäytymisen tunne vähentynyt 	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaiden osallisuus kasvanut Ryhmä esti syrjäytymistä
<ul style="list-style-type: none"> Tarvittavan lausunnon saaminen eläkettä varten 	
<ul style="list-style-type: none"> Uusiin paikkoihin tutustuminen. Uudet mahdollisuudet omalla paikkakunnalla. 	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaat lähteneet pois kotoa
<ul style="list-style-type: none"> Lähimatkailun merkitys 	
<ul style="list-style-type: none"> Uutta sisältöä elämään 	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaat tulivat mielellään paikalle
<ul style="list-style-type: none"> Innostavaa toimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> Vähäiset poissaolot ryhmistä Toimijuuden kasvu
<ul style="list-style-type: none"> Ylläpitokorvauksen merkitys suuri 	<ul style="list-style-type: none"> Työmarkkinatuen saaminen vaikutti positiivisesti asiakkaisiin
	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaiden kokema arvottomuuden tunne

Taulukosta voidaan tulkita, että samankaltaista tietoa tuottivat sekä asiakkaat, että ohjaajat. Merkittävämpänä erona voidaan nostaa se, että asiakkaat eivät nosta-neet haastatteluissa esille arvottomuuden tunnetta, joka puolestaan ohjaajien mielestä näkyi ryhmässä selvästi.

Taulukko 2. Millaisia sisältöjä ja teemoja ryhmissä käsitellään?

Asiakkaiden näkemykset	Ohjaajien näkemykset
<ul style="list-style-type: none"> Jokaisessa ryhmässä vähän erilainen sisältö, yhteisinä teemoina löytyi työnhaun teemat, terveys ja talous 	<ul style="list-style-type: none"> Jokainen ohjaaja muodosti ryhmän sisällön itsenäisesti
<ul style="list-style-type: none"> Asiakkailla kokivat, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa teemoihin, mutta eivät olleet sitä juurikaan tehneet 	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkailta kysyttiin teemoja ja ajatuksia ryhmien sisällöiksi, mutta ohjaajat kokivat, että asiakkaiden oli vaikea tuottaa sisältöä
<ul style="list-style-type: none"> Vierailujen merkitys toistui vastauksissa 	
<ul style="list-style-type: none"> Saatavilla ollut sellaisia palveluita, joita asiakkaat muutoin saisi käyttöönsä esim. oma jumpanohjaaja 	<ul style="list-style-type: none"> Ohjaajat nostivat liikunnan säännönmukaisena toimintana tärkeäksi, ulkopuolinen ohjaaja motivoi asiakkaita liikkumaan
	<ul style="list-style-type: none"> Euron ruokaraha -toiminta
	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaat olivat valmistautuneet ryhmien toimintaan asianmukaisella varustuksella, mikä oli ohjaajien mielestä kehitysaskel.
<ul style="list-style-type: none"> Keskustelut koettiin kuuluviksi ryhmiin, vaikka ne eivät kaikkia asiakkaita miellyttäneet 	<ul style="list-style-type: none"> Keskustelu ajankohtaisista teemoista oli ohjaajien näkemyksen mukaisesti tärkeä osa ryhmätoimintaa.

Asiakkaat ja ohjaajat olivat melko yhteneväisin ajatuksin miettineet ryhmien sisällöt ja teemoja. Mitään merkittävää eroavaisuutta en tutkimuksestani löytänyt.

Taulukko 3. Millaisena ryhmätoiminta koetaan?

Asiakkaiden näkemykset	Ohjaajien näkemykset
<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalinen tapahtuma 	
<ul style="list-style-type: none"> • Ryhmä viikon kohokohta 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaihtelua perustyöhön
<ul style="list-style-type: none"> • Hukassa olevan arkirytmien vuoksi haasteellista, toisaalta ryhmän avulla rytmi korjautuu 	
<ul style="list-style-type: none"> • Mukavaa toimintaa 	
<ul style="list-style-type: none"> • Hyödyllistä toimintaa 	
<ul style="list-style-type: none"> • Omalla osallistumisaktiivisuudella merkitystä 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Suunnittelu vie aikaa perustyöltä
	<ul style="list-style-type: none"> • Haasteellista keksiä tekemistä viikosta toiseen

Ryhmätoiminnan kokeminen painottui asiakkaisiin, koska ohjaajat tekivät työtään, eivätkä niinkään ehkä ajatelleet ryhmää kokemuksena. Ohjaajat tuottivat hieman erilaista tietoa kuin asiakkaat, esimerkiksi toiminnan ennakkosuunnittelu ja valmistelu, joihin asiakkaat eivät osallistu.

11 POHDINTA

Ajattelen, että kuntouttavalla työtoiminnalla on yhteiskunnallista vaikutusta esimerkiksi talouden kannalta. Pitkäaikaistyöttömyys on kallista kunnalle. Jo pelkästään Alavus maksaa vuositasolla 300 000 euroa työmarkkinatuen kustannuksia Kelan työmarkkinatukilistan perusteella. Yhteiskunnallista vaikutusta voidaan ajatella myös niin, että mitä vikaa on yhteiskunnassa, kun kaikille ei löydy työtä? Suomi on saanut Euroopan komission Suomen maaraportissa (Suomen maaraportti 2016, 2) kritiikkiä pitkäaikaistyöttömien suuresta määrästä ja Euroopan sosiaalirahastoon onkin korvamerkitty rahaa pitkäaikaistyöttömyyden hoitoon. Yhteiskunnallisesti ajateltuna Suomella on myös maine kyseessä.

Yhteisöllisiä vaikutuksia voidaan ajatella joko yksilön lähiyhteisön kannalta tai paikallisesti alueena, esim. kunta yhteisötoimijana. Lähiyhteisön kannalta esim. yksinäinen poikamies maaseudulla saattaa erakoitua ja syrjäytyä, mikäli kuntouttavaa työtoimintaa ei järjestetä. Toki asiassa voi olla toinenkin puoli, eli kuntouttava työtoiminta leimaa ihmistä, työn saanti voi olla haastavaa kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen.

Yksilön kannalta kuntouttava työtoiminta lisää asiakkaan osallisuutta ja toimijuutta tässä yhteiskunnassa. Asiakas toivottavasti integroituu yhteiskuntaan ja löytää uusia sosiaalisia suhteita. Voi olla myös niin, että asiakas kokee menetetyistä vapaa-ajastaan niin suurta katkeruutta, että kuntouttava työtoiminta toimii itseään vastaan. Asiakas voi kokea passivoituvansa, jos viettää muutoin aktiivista vapaa-aikaa.

Kuntouttavan työtoiminnan lähtökohta on se, että se kuntouttaa tai ylläpitää yksilön toiminta- ja työkykyä. Tulevaisuudessa on kehitettävä ja löydettävä yhä uusia menetelmiä ja keinoja, jolla kuntouttava työtoiminta saadaan vielä laadukkaammaksi ja vastaamaan alkuperäistä tarkoitustaan. Aina kuntouttavaa työtoimintaa ei ohjaa palvelutarve, vaan paine pienentää kuntien maksuvastuuta. Tällöin on pelko siitä, että toiminnan laadukkuus ja kehittäminen kärsivät.

On varmasti niitä paikkoja, joissa asiakas käy pakon sanelemana ja asiakas kokee itse, että kuntouttava työtoiminta passivoi häntä aktivoinnin ja kuntoutumisen si-

jaan. Ovatko nämä niitä yksittäisiä ihmisiä, joita aina on jokunen joukossamme? Vai onko asia todella niin, että kuntouttava työtoiminta ei kuntouteta todellisuudessa esim. palaamaan avoimille työmarkkinoille?

Minulla oli selvä ajatus opinnäytetyöni aiheesta jo syksyllä 2014. Halusin liittää opinnäytetyön omaan työkokemukseeni ja niihin asioihin, jotka minua kiinnostivat ammatillisesti. Valitsin suuntautumis sektorikseni työ, toimeentulo ja perusturvan, sillä uskoin siinä käsiteltävän niitä teemoja, joista hyötyisin itse eniten ammatillisesti. Sektorin jälkeen toteutin ammatillisen esseen aiheesta kuntouttava työtoiminta, joka toimikin pohjana opinnäytetyölleni.

Keväällä 2015 minulle ilmoitettiin mahdollisuudesta suorittaa TKI-harjoittelu saman aiheen parissa, joka oli valikoitunut opinnäytetyöni aiheeksi. Sattumalta myös toimeksiantaja oli sama eli Alavuden kaupunki. Päätimme Alavuden kaupungin vs. sosiaalityöntekijän kanssa, että työt yhdistyvät opinnäytetyöksi. Tein asiakkaiden ja ohjaajien haastattelut kesällä 2015.

Pidin syksyllä 2015 taukoa opinnäytetyöstä, sillä halusin keskittyä hallinnon jaksomme ja harjoitteluun Alavuden kaupungin perusturvassa. Tämä oli toimiva ratkaisu minulle, sillä ehdin pohtimaan työni suuntaa ja toisaalta keskustelemaan esimerkiksi Alavuden kaupungin sosiaalityön johtajan kanssa siitä, mitä todellisuudessa on kuntouttava työtoiminta. Uskon edelleen, että kuntouttava työtoiminta on hyvää ja asiakkaan työ- sekä toimintakykyä ylläpitävää, tai edistävää toimintaa. Tutkimukseni vahvisti ajatukseni, sillä haastattelemani asiakkaat kokivat ryhmätoiminnalla olleen positiivinen merkitys heidän elämäänsä. Tutkimukseni osoitti myös sen, että ryhmällä on voimaa ja ryhmän saama vertaistuki on jotain, mitä muualta ei saa.

Opinnäytetyön prosessi alkoi siis keväällä 2015 ja päättyi nyt keväällä 2016, sen aikataulun mukaisesti, jonka laadin itselleni kesällä 2015. Matka on ollut mielenkiintoinen ja antoisa. Olen edennyt työssäni rauhallisesti ilman suuria tunnemyrskyjä, sillä tiesin, että työni tulee valmistumaan aikataulussaan. Minulla ei ollut vaikeuksia yhteen sovittaa perhe-elämää ja opintoja, vaikkakin joitakin joustoja olen perheeltäni tämän työn aikana pyytänyt.

Sosionomi (AMK) – tutkinnon osaaminen koostuu kuudesta eri kompetenssista: sosionomin eettinen osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. Oma osaamiseni on karttunut jokaisella osa-alueella, mutta ennen kaikkea opinnäytetyöprosessin aikana kehittyi eettinen osaaminen, kriittinen ja osallistava osaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen. Pohdin edelleen aika ajoin sitä, johtaako kuntouttava työtoiminta työhön, vai onko se ihmiselle ”säilöntäpaikka” niin kauan, kunnes työtön pääsee eläkkeelle? Onko yhteiskunnalla varaa siihen, että työttömät ihmiset ovat kotona, vai olisiko nyt aika paljon puhutulle osallistavalle sosiaaliturvalle? Pohdin työni aikana myös sitä, miksi ne, jotka eivät enää kykene työmarkkinoille, ovat kuntouttavassa työtoiminnassa. Tiedän myös vastauksen. Ei ole mitään muutakaan palvelua, johon heidät ohjattaisiin.

LÄHTEET

- Aalto, M. & Latvonen, E. 2009. Kaksoisdiagnoosi. Teoksessa: S. Sykäri (toim.) Päihteet ja mielenterveys, opas vertaisryhmän ohjaajalle. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.
- Ala-Kauhaluoma, M., Keskitalo, E., Lindqvist, T. & Parpo, A. 2004. Työttömien aktiivointi. Kuntouttava työtoiminta –lain sisältö ja vaikuttavuus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES.
- Alavuden kaupunki, ei päiväystä. Kuntouttava työtoiminta. [Verkkosivu]. [Viitattu 22.2.2016]. Saatavana: <https://www.alavus.fi/fi/palvelut/sosiaali-ja-perhepalvelut/tyollistamispalvelut/kuntouttava-tyotoiminta.html>
- Bäckmand, H. & Lönnqvist, J. 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Byrne, D. 2005. Social exclusion. Berkshire: McGraw-Hill Professional Publishing.
- Eskonen, T. 13.10.2014. Valtion talousarvioesitys vuodelle 2015 ja pitkäaikaistyöttömyyden yhteiskunnalliset kustannukset. [Verkkosivu] Kuntaliitto. [Viitattu 27.1.2015]. Saatavana: <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/yleiskirjeet-lausunnot/lausunnot/2014/Sivut/2014-10-22-TAE-2015-pitkaaikaistyottomyys-kustannukset.aspx>
- Findikaattori. Pitkäaikaistyöttömät. 23.9.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia ja Tilastokeskus. [Viitattu 26.9.2015]. Saatavana: <http://www.findikaattori.fi/fi/37>
- Forsman J., Hartikainen J., Nyholm S., Saarelainen J. & Saarinen M. 2003. Linkkijakson ohjaajan käsikirja. Tavoitteellista vertaisryhmätoimintaa työttömille. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
- Glesne & Peshkin, 1992. Becoming qualitative researchers: An introduction. White Plains, NY: Longman.
- Granfelt, R. 2006. Paha olla – vankilan sisällä, ulkona, vangin lähellä? Teoksessa: T. Helne & M. Laatu (toim.) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Haapakoski, K. 2012. Työhönkuntoutuksen vaikeus ja mahdollisuudet. Teoksessa: M. Strömberg-Jakka & T. Karttunen (toim.). Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisen arkeen. Jyväskylä. PS-Kustannus.
- Haapakoski, J. 2016. Toiminnanjohtaja. Työttömien valtakunnallinen yhdistys ry. Tete vai Sote? Työllisyyspalvelujen uudet järjestelyt sote-uudistuksessa – seminaari 12.4.2016. Helsinki.

- Heikkinen, S. Ei päiväystä. Aikamatka arkeen: työ. [Verkkosivu.] Yle oppiminen ja ympäristö. [Viitattu 14.10.2015.] Saatavana: <http://oppiminen.yle.fi/historia-suomi/arjen-historiaa/aikamatka-arkeen-tyo>
- Heiskanen, T & Hiisijärvi, S. Ei päiväystä. Vertaisryhmä ja sen ohjaaminen. [Verkkosivu.] Paniikkihäiriöyhdistys. [Viitattu 20.10.2015.] Saatavana: <http://www.ela.fi/akatemia/ryhmienohjaaminen.php>
- Helne, T & Laatu, M. 2006. Vääräykirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Henry, S. 1992. Group Skills in Social Work. Brooks/Cole: Pacific Grove.
- Hietaharju, P. & Nuutila, M. 2010. Käytännön mielenterveystyö. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. uud.p. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, L. 2011. Vertaistuki ja vammaispalvelut. Teoksessa: A. Järvikoski, J. Lindh & A. Suikkanen (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Helsinki: WSOY.
- Julkunen, R. 2013. Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa: V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle. Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Juvonen-Posti, P., Kaukiainen, A. & Vuokko, A. 2011. Miten lääkäri arvioi työttömän toimintakykyä? [Verkkolehtiartikkeli]. Helsinki: Suomen lääkäriliitto. [Viitattu 23.10.2015]. Saatavana Elektra tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Jyväskylän yliopisto. Ei päiväystä. Laadullinen tutkimus. [Verkkosivu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 17.1.2016]. Saatavana: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY pro.
- Kaakinen, K. 2016. Iäkkäät työttömät pois kortistosta. Sanomalehti Ilkka, 22.2.2016.
- Karjalainen, L. 2008. Alistetut ja ahdistetut pitkäaikaistyöttömät. Teoksessa: T. Hirvilampi & M. Laatu (toim.) Toinen vääräykirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

- Keskitalo, E. 2013. Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa: V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle. Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Kettunen, T., Ihalainen, J. & Heikkanen, H. 2002. Monimuotoinen sosiaaliturva. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kivelä, V. & Lempinen, J. 2010. Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. Helsinki: KOTA – Lasten ja nuorten hyvinvointi ry.
- Kotiranta, T. 2008. Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Kotiranta, T. 2008. Aktivoinnin paradoksit. [Verkkosivu]. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. [Viitattu 14.10.2015]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18004/9789513932503.pdf?sequence=1>
- Kotovirta, E. & Österberg, E. 2013. Alkoholin sosiaaliset haitat ja syrjäytyminen. Teoksessa: T. Peltoniemi (toim.). Pääasiana alkoholi. Käyttö, haitat, hoito ja politiikka nyt ja 2040. Helsinki: H. Lundbeck.
- Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. [Verkkosivu]. Helsinki. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 15.10.2015]. Saatavana: <http://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta>
- L. 2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta.
- L11.6.1999/731. Perustuslaki.
- Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Olkkonen, P. 2010. Mitä on syrjäytymisen vastainen työ. Teoksessa: P. Vuokila-Olkkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Lewin, K., Lippitt, R. & White, R. 1939. Patterns of Aggressive Behavior in Experimentally Created "Social Climates" *Journey of Social Psychology* (10), 271-299.
- Lindqvist, T., Oksala, I. & Pihlman, M-R. 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Työministeriö.
- Lipponen, S. 2015. Ryhmämuotoisen sosiaalityön jäljillä – kokemuksia Kipinästä, näkökulmia asiakaslähtöiseen sosiaalityöhön. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro gradu -työ. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154587/Lipponen_sosiaalityo.pdf?sequence=2
- Lunde´n, K. 14.8.2013 (päivitetty 26.8.2015). Työkyvyttömyyseläkkeen hakijoille tulvii hylkäyksiä - keikkalääkärit osa ongelmaa? [Verkkosivu]. Talouselämä. [Viitattu 14.10.2015].

- tattu 14.3.2016]. Saatavana:
<http://www.talouselama.fi/uutiset/tyokyvyyttomyyselakkeen-hakijoille-tulvi-hylkayksia-keikkalaakarit-osa-ongelmaa-3358499>
- Mattila, Y. (toim.) 2013. Toimeentuloturva. 2. uud.p. Helsinki: Finanssi- ja vakuutus kustannus, 205-206.
- Mäntysaari, M. 2006. Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa: T. Helne & M. Laatu (toim.) Vääröyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 115-132.
- Myrskylä, P. 27.9.2010. Työvoiman kasvu hiipui lamaan. [Verkkosivu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 14.10.2015]. Saatavana:
http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-06-07_006.html?s=0
- Niemi, R. 2006. Pitääkö hyvinvointivaltio lupauksensa? Teoksessa: T. Helne & M. Laatu (toim.) Vääröyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 61-75.
- Niemistö, R. 2007. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsinki: Gaudeamus.
- Nivala, E. & Rynänen, S. 2013. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Helsinki: Suomen pedagoginen seura.
- Paavola, J. 2016. Sosiaalityön johtaja. Kuusiokuntien sosiaali- ja terveystuntayhtymä. Haastattelu 19.2.2016.
- Palola, E. 2006. On tämäkin yhteiskunta, jossa möröt saavat syödä kenet vain haluavat eli pohdintoja sosiaalityön arjesta EU:n retoriikassa. Teoksessa: T. Helne & M. Laatu (toim.) Vääröyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 103-112.
- Pitkäaikaistyöttömät. 22.9.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Findikaattori. [Viitattu 14.10.2015]. Saatavana: <http://www.findikaattori.fi/fi/37>
- Poutanen, V-M. 2000. Elämäntaloutta ilman työtä: Tutkimus pitkäaikaistyöttömyyden seurauksista ja niiden hallinnasta Suomussalmella. Kuopio: Kuopion Yliopisto.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. 2012. Osallisuuden osatekijät. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 5.4.2016]. Saatavana:
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>
- Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat!. Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa: T. Era (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156.
- Raunio, K. 2010. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Toinen muuttamaton painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

- Rikama, S & Salmi, H. 2010. Miten Suomi selviää? [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 14.10.2015]. Saatavana: http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-09-07_003.html?s=0#3
- Rintala, T & Karvonen, S. 2003. Huono-osaisuuden kasautuminen erilaisissa kuntatyypeissä. Yhteiskuntapolitiikka 68 (5).
- Rytkönen, A-P. 2015. Yhä useampi työtön päätyy kuntouttaviin töihin yhdeksällä eurolla päivässä – osalle kunnista se tuo säästöä, osalle kuluja. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsinki: Yle. [Viitattu 22.3.2016]. Saatavana: http://yle.fi/uutiset/yha_useampi_tyoton_paatyy_kuntouttaviin_toihin_yhdeksalla_eurolla_paivassa_osalle_kunnista_se_tuo_saastoa_osalle_kuluja/8419831
- Suomen maaraportti. 26.2.2016. [Verkkojulkaisu]. Bryssel: Euroopan komissio. Saatavana: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_finland_fi.pdf
- Tedre, S. 2006. Asunnon vangit – ulos pääseminen sosiaalisena ongelmana. Teoksessa: T. Helne & M. Laatu (toim.) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 161-171.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Työllisyyskatsaus 8/2015. 22.9.2015. [Verkkojulkaisu]. Helsinki. Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 14.10.2015]. Saatavana: https://www.tem.fi/tyo/tyonvalitystilasto/tyollisyyskatsaus/tyollisyyskatsaus_elokuu_2015.98279.xhtml
- Työllisyyskatsaus 2/2016. 22.3.2016. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 26.3.2016]. Saatavana: http://www.tem.fi/tyo/tyonvalitystilasto/tyollisyyskatsaus/tyollisyyskatsaus_helmikuu_2016.98279.xhtml
- Työttömyyskassojen yhteisjärjestö. 18.5.2015. Jäsenyys ja työssäoloehto. [Verkkosivu]. [Viitattu 29.9.2015]. Saatavana: https://www.tyj.fi/fin/ansiopaivarahapaivarahan_edellytykset/jasenyys-ja_tyossaoloehto/
- Vainikainen, K & Meretniemi, M. 9.4.2014. Osallistavan sosiaaliturvan tarkoitus on lisätä ihmisten hyvinvointia. [Verkkosivu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 27.1.2015]. Saatavana: <http://www.stm.fi/ylakulma/artikkeli/-/view/1879735>
- Vasantola, S. 14.1.2016. Jopa kolmannes pitkäaikaistyöttömistä on työkyvyttömiä – nuorilla taustalla usein oppimishäiriö. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsingin Sanomat. [Viitattu 14.3.2016]. Saatavana: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1452785624341>

- Vuorela, M. 2008. Lannistamisesta kannustamiseen. Työtä haluaville mahdollisuuksia työllistymiseen. Teoksessa: T. Hirvilammi & M. Laatu (toim.) Toinen vääräkirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 41-54.
- Välimaa, O. 2006. Työ- ja yksilövalmennuspalveluiden tuotteistaminen. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.
- Välimaa, O. 2011. Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemine ja sen rakentuminen haastattelupuheessa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko yksilöhaastattelut

Liite 2. Teemahaastattelurunko fokusryhmille

LIITE 1 Teemahaastattelurunko yksilöhaastattelut

Teemahaastattelurunko, opinnäytetyö

Haastattelu sisältää 3 pääteemaa: taustatiedot, merkitys, sisältö

Taustatiedot

Ikäsi?

Minkälainen työkokemus sinulla on?

Kuinka kauan olet ollut työttömänä?

Miksi olet nyt kuntouttavan työtoiminnan ryhmässä?

Merkitys

Millaisen merkityksen koet kt ryhmällä olevan elämääsi?

-Millaisia vaikutuksia olet huomannut?

-Millaisena koet ryhmässä olemisen?

-Millaisella mielellä lähdet ryhmään?

Millaisen merkityksen koet kt ryhmällä olleen omaan hyvinvointiisi ja osallisuuteesi?

-Millaisia muutoksia olet huomannut?

Millainen merkitys ryhmän ohjaajalla on mielestäsi kt ryhmän toiminnassa?

-Mikä parantaa? Mikä heikentää?

Sisältö

Millaisia sisältöjä ryhmässäsi on ollut?

-Voitko asiakkaana vaikuttaa ryhmän sisältöön?

-Mikä on ollut mieleistä ryhmän sisällössä ja miksi?

Mikä ei ole ollut mieleistä ja miksi?

Miten ryhmän toimintaa voisi kehittää (mitä haluaisit lisää)?

Mitä ajattelet kuntouttavasta työtoiminnasta?

Vapaa sana ryhmästä ja terveiset ryhmän ohjaajille?

LIITE 2 Haastattelurunko fokusryhmille

Haastattelu sisältää 3 pääteemaa: Merkitys, sisältö sekä aikataulut/kehittäminen

Merkitys

Koetko kuntouttavan työtoiminnan ryhmällä olevan vaikutusta asiakkaan elämään?

- Millaisia vaikutuksia olet huomannut
- Mistä muutokset voi huomata?

Onko kuntouttavan työtoiminnan ryhmällä vaikutusta asiakkaan osallisuuteen?

- Millaisia vaikutuksia?
- Ovatko asiakkaat tuoneet näitä vaikutuksia julki?

Voiko ryhmän ohjaaja vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan ryhmän vaikuttavuuteen?

- Mitä voisit itse tehdä, jotta ryhmällä olisi suurempi vaikuttavuus?
- Minkälaiset elementit tuovat vaikuttavuutta?

Sisältö

Millaisia sisältöjä ryhmässäsi on ollut?

- Koetko sisällön suunnittelun työläänä?
- Mistä löydät ajatuksia ryhmien sisällöksi?

Minkälaiset ovat asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet ryhmien sisältöjen luomiseen?

- Voivatko asiakkaat vaikuttaa ryhmien sisältöön?
- Ideoivatko asiakkaat itse sisältöjä?
- Kuinka asiakasta voisi hyödyntää ryhmien toteuttamisessa?

Pidätkö päiväkirjaa ryhmien sisällöistä ja toteutuksesta

- Kuinka päiväkirjan pito tulisi säännölliseksi?
- Miksi ja kenelle päiväkirjaa täytetään?
- Voisiko päiväkirjojen antia hyödyntää työn kehittämisessä?

Aikataulut ja kehittäminen

- Riittääkö työaikasi ryhmän sisällön suunnitteluun?
- Haluaisitko saada apua sisällön suunnitteluun?
- Olisiko ohjaajien tarpeellista kokoontua säännöllisesti suunnittelemaan yhteisiä sisältöjä ryhmille?
- Mitä haluaisit itse toteuttaa ryhmässä tulevaisuudessa?
- Miten kuntouttavan työtoiminnan ryhmiä voitaisiin kehittää tulevaisuudessa?

